

Univerzita Karlova
Fakulta sociálních věd
Institut politologických studií

Diskuse o změnách volebního systému do Senátu ČR

Diplomová práce

Vypracoval: **Bc. Michal Fučík**

Navazující magisterský obor: **Politologie**

Vedoucí práce: **doc. PhDr. Miloš Brunclík, Ph.D.**

Čestné prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 30. 7. 2020

.....

Michal Fučík

Bibliografický záznam

Fučík, Michal. *Diskuse o změnách volebního systému do Senátu ČR*. Praha, 2020. 64 s.
Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií. Katedra politologie. Vedoucí diplomové práce doc. PhDr. Miloš Brunclík, Ph.D.

Rozsah práce: 143 791 znaků

Anotace

Diskuse o změnách volebního systému do Senátu ČR

Diplomová práce se věnuje diskusi o změnách volebního systému do Senátu. V práci jsou reflektovány návrhy zákonů na změnu volebního systému do Senátu z minulosti, rozhovory se zástupci politických stran zastoupených v obou komorách Parlamentu ČR. Dále rozhovory odborníky z oblasti ústavního práva a politologie. Jednotlivé návrhy byly analyzovány a vysvětlen jejich princip a účinky. V poslední části jsou formulovány souhrnné výstupy politických stran a hnutí, odborníků a názor autora práce.

Klíčová slova: Senát, volební systémy, politický systém, ústavní systém, změna volebního systému, většinové volební systémy, Česká republika, parlament.

Annotation

Discussion of changes in the electoral system to the Senate of the Czech Republic

The diploma thesis deals with the discussion of changes in the electoral system for the Senate. The work reflects draft laws to change the electoral system in the Senate from the past, interviews with representatives of political parties represented in both chambers of the Parliament of the Czech Republic. Furthermore, interviews with experts in the field of constitutional law and political science. The various proposals were analyzed and their principle and effects explained. The last part formulates the overall outputs of political parties and movements, experts and the opinion of the author of the diploma thesis.

Key words: Senate, electoral systems, political system, constitutional system, change of electoral system, majority electoral systems, Czech Republic, parliament.

Poděkování

Na tomto místě bych chtěl poděkovat doc. PhDr. Miloši Brunclíkovi, Ph.D. za věcné připomínky, trpělivost a čas, který mi věnoval během psaní této práce. A dále bych chtěl poděkovat všem svým blízkým, kteří mě podporovali po celou dobu mého studia.

Obsah

Úvod	9
Krátká historie a současný stav Senátu ČR.....	12
Návrhy zákonů v minulosti	13
Návrh poslance Motyčky	13
Návrh z roku 2017	14
Návrh z roku 2018	15
Seminář k návrhu Jiřího Dienstbiera	15
Návrh z roku 2019	17
Rozhovory se zástupci politických stran.....	19
ANO 2011	20
ODS.....	22
Piráti	23
SPD.....	24
KSČM	25
ČSSD.....	27
KDU-ČSL.....	28
TOP 09	28
Starostové a nezávislí	29
Senátor 21	30
Rozhovory s odborníky	32
Ústavní právníci	32
Marek Antoš	33
Jan Kysela	33
Jan Wintr	35
Vojtěch Šimíček	36
Pavel Rychetský	37
Robert Zbíral.....	39
Politologové.....	41
Jakub Charvát	41
Michal Pink	43
Jakub Šedo.....	44
Tomáš Lebeda.....	45
Diskutované volební systémy	47
Absolutně většinový systém.....	48

System spojící absolutní většinu s relativní.....	48
First past the post.....	50
Alternativní (Australské) hlasování	51
Doplňkové hlasování	53
Bordovo hlasování	54
Demokracie 21.....	55
Zrušení Senátu.....	55
Volební obvody.....	57
Korespondenční hlasování	58
Recall	59
Výstupy diskuse	61
Výstupy politických subjektů.....	61
Výstupy odborníků	63
Výstupy a názory autora.....	65
Závěr	66
Zdroje.....	69
Diplomová teze.....	73
Seznam tabulek	77

Úvod

V roce 2016 se všechny politické strany a hnutí snažily mobilizovat své voliče pro podzimní volby do krajských voleb a jedné třetiny Senátu ČR. Dělají to všichni a před každými volbami. Například hnutí ANO 2011 těsně před volbami apelovalo na své voliče, ať přijdou k volbám a pomohou jim pokračovat se změnou, kterou započalo po volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2013 ziskem prvních mandátů v Parlamentu České republiky a že je Senát ČR důležitý. Tento apel není pochopitelně nijak výjimečný. Ovšem již méně tradiční u politických stran je to, že po druhém kole voleb Andrej Babiš a neúspěchu většiny kandidátů hnutí ANO, zcela otočil. Začal hledat na horní komoře negativa. Například, že zdržuje legislativní proces, že stojí ročně 600 milionů, že o něho lidé nemají zájem, a proto nechodí k volbám nebo že už ani nevolí prezidenta. A přišel tak mediálně s návrhem, že bychom ani Senát nemuseli mít, tedy s jeho zrušením. A toto zrušení se následně promítlo i do jeho knihy „*O čem sním, když náhodou spím*“.

Podobné názory na Senát vyjádřil po volbách v roce 2018 i prezident Miloš Zeman. Ten svou výtku vůči horní komoře opřel o nízkou volební účast, především ve druhém kole voleb, a také nízkých pravomocích, protože nemají vliv na sestavení Vlády ČR a ve většině případů mohou být přehlasováni Poslaneckou sněmovnou.

Především volební účast je po několika posledních volbách často téma, které poutá pozornost politiků a médií. A pokud u nás něco poutá pozornost, politici se snaží k danému tématu zaujímat postoje, případně přicházet s návrhy na změny. V tu chvíli by měla takové téma řešit intenzivně i odborná veřejnost. To je důvod, proč jsem se rozhodl věnovat svou diplomovou práci tématu změny volebního systému do Senátu.

Hlavním cílem práce je analyzovat aktuální volební systém, poskytnout na něho co nejvíce pohledů, identifikovat jeho případné problémy a slabá místa a následně diskutovat možná řešení. Půjde o pohledy stran a hnutí, které mají své poslanecké nebo senátorské kluby v Parlamentu, dále o pohledy ústavních právníků a politologů, kteří se volebním systémům věnují. Hlavním přínosem má být diskuse, která se odehrává v rámci práce a měla by přinést aktuální názory, postoje a návrhy všech zúčastněných. Na základě diskuse pak budou jednotlivé body této diskuse analyzovány a zasazeny do kontextu.

Prvním krokem při tvorbě práce bude vyhledání návrhů zákonů na změnu volebního systému do Senátu z minulosti a také informace a výstupy senátní komise, která se tomuto tématu věnovala. Za tímto účelem budou osloveny Poslanecká sněmovna a Senát, jako zdroje informací. Následně budou tyto informace zpracovány autorem a po konzultaci s vedoucím práce budou sestaveny základní body pro následné rozhovory. S žádostí o rozhovor budou osloveny všechny politické strany a hnutí v Poslanecké sněmovně, které v této komoře mají svůj klub. Celkem se jedná o devět subjektů, a to: ANO, ODS, Piráty, KSČM, ČSSD, KDU-ČSL, SPD, TOP 09 a STAN. A také jeden senátorský klub, který nemá své zastoupení v dolní komoře, a to Senátor 21. Celkem tedy deset. Poté budou osloveni s žádostí o rozhovor odborníci z oblasti ústavního práva a politologie. Toto pořadí není náhodné, ale je zcela záměrné. Jednotlivé zásadní informace o aktuálním volebním systému a návrhy vzešlé z rozhovorů s politiky budou posléze konfrontovány s názory odborníků. Rozhovory s odborníky tak budou rozšířeny, k zjišťovací části rozhovorů, ze kterých by měly vzejít názory odborníků na současný systém a jejich návrhy možných úprav, bude přidána i část, ve které budou reagovat na názory a návrhy jednotlivých politických uskupení z předešlé části. Tato jejich argumentace může být následně použita v dalších částech práce. Po uskutečnění všech dohodnutých rozhovorů budou získané informace o případných problémech, slabých stránkách a návrzích změn podrobně rozebrány. Bude vysvětlen dopad jednotlivých návrhů, jejich pozitiva a negativa. Na základě poznatků z rozhovorů budou shrnuty základní názorové průsečíky a možná shoda politické reprezentace a odborné veřejnosti. Nakonec bude vyjádřen názor autora na změny a možné návrhy úprav současného volebního systému nebo změnu volebního systému, pokud by to bylo nutné a prospěšné pro lepší fungování politického systému v České republice.

V práci jsou kladeny výzkumné otázky, které by měli napomoci cíli výzkumu. Jsou to:

Jaké jsou hlavní problémy současného volebního systému?

Shodují se problémy volebního systému identifikované politickými subjekty a odborníky?

Jaká řešení navrhuje politické strany a hnutí?

Jaká řešení navrhuje odborníci z řad politologů a ústavních právníků?

Lze nalézt výraznější shodu při návrzích řešení?

Potřebuje současný volební systém do Senátu změny?

Lze se inspirovat při diskusi v zahraničí, popřípadě ve kterých státech?

Členění práce bude vycházet z výše popsaného postupu. Práce je členěna do 7 kapitol. V první kapitole bude shrnuta historie a současný stav Senátu ČR a aktuální volební systém do Senátu. Ve druhé kapitole budou reflektovány návrhy zákonů na změnu volebního systému do Senátu v minulosti a seminář, který se v rámci komise Senátu k dané problematice uskutečnil a je z něho pořízen záznam. Ve třetí kapitole budou obsaženy informace, postoje, názory a návrhy politických aktérů a jejich spolupráce při realizaci rozhovorů. Ve čtvrté zpracované informace z rozhovorů s odborníky na ústavní právo, respektive s politiky. V páté kapitole budou podrobně analyzovány a rozebrány jednotlivé návrhy na úpravu, případně změny a jejich vysvětlení. A v poslední šesté kapitole bude věnován prostor výstupům z rozhovorů a analýzy, které by mohly vést ke zlepšení procesu voleb do Senátu ČR, případně k nalezení shody na některých bodech.

Existuje již řada závěrečných prací, které se věnují volebním systémům v České republice. Věnují se všem typům voleb, přestože mezi nejčastěji zpracovávané patří především volby do Poslanecké sněmovny a pak volbám komunálním. Žádná z prací, která se věnuje volebnímu systému do Senátu Parlamentu ČR, se nevěnuje diskusi a aktuálnímu pohledu politických subjektů a již vůbec ne aktuálnímu pohledu odborníků. Zpravidla se věnují historii voleb a volebního procesu, případně komparaci jednotlivých volebních systémů do druhých komor různých států. V tomto je tato práce unikátní. Částečně by se dalo říci, že práce volně navazuje na semináře, popřípadě odborné panely, konference a sympozia. Snaží se však pojmout širší pohled a zapojit co nejvíce možných aktérů.

Z metodologického hlediska je bude jednat o kvalitativní výzkum, konkrétně o případovou studii, kdy se věnují diskusi o změně volebního systému do Senátu ČR. Osloveno bude celkem 10 politických subjektů a 15 odborníků z oblasti ústavního práva a politiky. Na začátku každé z kapitol bude podrobněji vysvětlen přesný postup práce. V kapitolách zahrnující rozhovory s politickými subjekty a odborníky bude přesněji popsán proces získávání rozhovorů a případné problémy s tím spojené. Díky rozhovorům lze získat aktuální pohled na postoje jednotlivých aktérů a pak s nimi dále pracovat.

V práci bude pracováno s množstvím zdrojů. Důležitým zdrojem informací budou především samotné rozhovory pořízené autorem s jednotlivými politickými a odbornými aktéry. Dalším důležitým zdrojem bude kniha Volební systémy od autorů Chytilka, Šeda, Lebedy a Čalouda, která bude využita při analyzování a vysvětlování jednotlivých navrhovaných volebních systémů.

Krátká historie a současný stav Senátu ČR

Senát je horní komorou Parlamentu České republiky. Myšlenku zrodu českého senátu lze sledovat již na konci roku 1989. Dohodnut byl však až v polovině roku 1992. (Kysela 2004: 413-414) Jedná se o komoru, která je prvkem nedokonalého dvoukomorového systému s asymetrickými komorami. Když se vybíral volební systém pro obě komory českého parlamentu, byl vybrán odlišný volební systém a také délka funkčního období jednotlivých komor. To přispívá k odlišení a různosti obou komor. (Jelínek 2013: 51-52)

V Ústavě ČR máme předepsaný většinový volební systém. Tato formulace umožňuje volebnímu zákonu významnou možnost stanovit konkrétní podobu samotných voleb do Senátu. V roce 1995 byl z řady možných variant přijat absolutně většinový volební systém. Ještě před schválením tohoto volebního zákona doporučoval Jan Filip jiný volební systém pro Senát, a to konkrétně alternativní hlasování, v českém prostředí nazývaný často australské hlasování. Jeho výhodou by podle Jana Filipa bylo, že by bylo zapotřebí pouze jedno hlasování voličů. Taková to změna by stále šla provést, aniž by bylo nutné jakkoliv měnit Ústavu. Ke změně by stačila pouze změna volebního zákona. (Antoš 2008: 85-86)

Do Senátu se tedy volí 81 senátorů v jednomandátových obvodech podle zásad většinového volebního systému a je zvolen ten kandidát, který v prvním nebo ve druhém kole získá nadpoloviční většinu odevzdaných hlasů. Volby se konají každé dva roky v jedné třetině volebních obvodů a to podle zásady rovnosti volebního práva. To pro senátní volby znamená, že by počet obyvatel v jednotlivých volebních obvodech neměl být vyšší nebo nižší o 15 % než je průměr. V opačném případě se volební obvody překreslují. Jak již bylo řečeno, volby jsou dvoukolové, kdy v prvním kole může být zvolen kandidát v případě, že v daném volebním obvodu získá nadpoloviční většinu odevzdaných hlasů. V případě, že žádný z kandidátů nezíská mandát v kole prvním, koná se kolo druhé, ve kterém se utkají dva nejúspěšnější kandidáti z kola prvního. Ve druhém kole vyhraje ten z kandidátů, který získá více hlasů. V případě rovnosti hlasů by se rozhodovalo losem. Pokud v daném volebním obvodu předčasně zanikne mandát, konají se doplňovací volby do Senátu v daném obvodu na zbytek probíhajícího volebního období daného obvodu. (Wintr 2006: 35)

Návrhy zákonů v minulosti

Jak již bylo řečeno v úvodu, před samotnými rozhovory s politickými subjekty budou analyzovány jednotlivé návrhy zákonů z minulosti, týkající se změn volebního systému do horní komory českého parlamentu. Zahrnut zde bude také návrh poslance Ludvíka Motyčky, který byl předložen ještě před samotným zřízením Senátu a byl prezentován jako alternativa k následně přijatému a dosud platnému volebnímu systému. Za tímto účelem byly osloveny s žádostí o informace jak Poslanecká sněmovna tak i Senát. Obě komory byly formou mailu požádány o informace, které se týkají volebního systému do Senátu, jeho změn a návrhům na změnu. V první chvíli byly osloveny s prosbou o poskytnutí těchto informací. Shodně obě komory zareagovaly tak, ať se autor obrátí na tu druhou z komor pro získání informací. Na základě této odpovědi byla podána žádost na základě zákona o svobodném přístupu k informacím¹. Na základě žádosti Poslanecká sněmovna poslala celkem 4 sněmovní tisky. Senát poskytl 3 tisky. Žádný z těchto celkem 7 tisků nesouvisel se zkoumanou problematikou. Celkem tři tisky, tři návrhy zákona, se podařilo získat až prostřednictvím Tomáše Doležala, který je asistentem poslance SPD Jiřího Kobzy. Na návrh poslance Motyčky byl autor upozorněn Janem Kyselou během konzultace k získaným návrhům zákona.

Dle shromážděných informací tedy byly celkem v minulosti podány tři návrhy zákonů na změnu volebního systému do Senátu. Jeden návrh zákona byl podán v roce 2017, druhý v roce 2018 a třetí v roce 2019. První dva návrhy na změnu zákona vzešly ze Senátu. Třetí z roku 2019 byl návrh poslanců za KSČM. Při představení návrhů bude čerpáno ze znění zákona a z důvodové zprávy, která je k jednotlivým návrhům připojena.

Návrh poslance Motyčky

Ludvík Motyčka byl poslancem za KDU-ČSL v prvním volebním období Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky. Ten předložil, spolu s kolegy v roce 1994, tisk číslo 1049, který navrhoval volební systém do Senátu. Jednalo se o systém jednokolového většinového systému alternativního hlasování, tzv. australské hlasování. Každý volič by na svém hlasovacím lístku označil pořadí kandidátů. Podle návrhu zákona by musel každý volič označit minimálně jednoho kandidáta, aby byl hlas platný. (Poslanecká sněmovna 1994)

¹ Zákon číslo 106/1999 Sb. (Zákony pro lidi 2020)

Tento návrh byl reakcí na neschválení vládního návrhu tisku číslo 916 z roku 1994 v Poslanecké sněmovně, kdy jedním ze zásadních důvodů neschválení byl také nesouhlas se vznikem samotného Senátu. Návrh poslance Motyčky byl nakonec stažen, když v září roku 1995 uspěl návrh zákona skupiny poslanců pod vedením poslance Hirsche², který navrhoval většinový dvoukolový systém, který funguje při volbách do horní komory Parlamentu České republiky dodnes. (Filip 2003)

Návrh z roku 2017

První zmiňovaný návrh z roku 2017 podala prostřednictvím Senátu skupina 47 senátorů pod vedením Milana Štěcha. Tento návrh z 11. funkčního období lze nalézt jako tisk 209.

Tento návrh ponechává volby do Senátu založené na většinovém volebním systému. Ty jsou organizovány dvoukolově a druhé kolo se koná za předpokladu, že žádný z kandidátů neobdrží v prvním kole nadpoloviční většinu odevzdaných platných hlasů. Volební zákon stanovuje, že druhé kolo, do kterého postoupí dva nejúspěšnější kandidáti z prvního kola, se koná šestý den po ukončení hlasování v prvním kole. Ve výjimečných případech (kandidát se vzdá kandidatury, kandidát zemře nebo pozbyde právo být zvolen) se druhé kolo uskuteční třináctý den po konci hlasování v prvním kole voleb. Historicky tato situace ještě nenastala. (Senát 2017)

Pro druhé kolo jsou vytisknuty hlasovací lístky postupujících kandidátů na papír jiné barvy a jsou následně doručeny jednotlivým okrskovým volebním komisím. Na rozdíl od prvního kola, kdy voliči obdrží hlasovací lístky nejpozději 3 dny přede dnem voleb, však pro hlasování ve druhém kole obdrží voliči hlasovací lístky až ve volební místnosti v den voleb. Toto může podle předkladatelů být jedním z důvodů, proč je účast voličů ve druhém kole senátních voleb nižší než v prvním kole. Příslušný návrh zákona má za cíl uvedené nedostatky minimalizovat a dosáhnout vyšší volební účasti ve druhém kole voleb. Tento krok by dále mohl posílit legitimitu Senátu jako zákonodárného tělesa a zvýšit jeho prestiž. (Senát 2017)

Tohoto cíle má být podle předkladatelů dosaženo dvěma opatřeními. První opatření: předkladatelé navrhuje, aby i pro druhé kolo obdržel každý volič hlasovací lístky postupujících kandidátů do schránky, stejně jako před prvním kolem voleb. Voliči se tak dozvědí o konání

² Sněmovní tisk číslo 1048.

druhého kola voleb,lepší se tím samotná informovanost voličů a mohou se také předem seznámit s postupujícími kandidáty. Druhým opatřením je zvýšení počtu dnů mezi konáním prvního a druhého kola voleb o jeden týden, respektive ze 6 dnů na 13 dnů. Tento krok poskytne prostor pro distribuci volebních lístků voličům před druhým kolem voleb a také dá možnost kandidátům lépe informovat voliče o svých postojích a samotném konání druhého kola voleb. (Senát 2017)

Návrh zákona byl po schválení Senátem předložen Poslanecké sněmovně. Vláda vyjádřila se zákonem nesouhlasné stanovisko a zákon byl následně v prvním čtení zamítnut. (Poslanecká sněmovna 2017)

Návrh z roku 2018

Druhý návrh pochází opět ze Senátu a předkladateli je celkem 14 senátorů pod vedením Jiřího Dienstbiera. Senátní návrh zákona z 11. funkčního období lze nalézt jako tisk 245. (Senát 2018a)

Návrh zákona by nahrazoval současný dvoukolový volební systém do Senátu jednokolovým systémem pro voliče, tzv. australským hlasováním. S podobným návrhem přišel již v roce 1994 návrh poslanců v čele s Ludvíkem Motyčkou. Na jednom hlasovacím lístku by byl abecední seznam všech kandidátů a voliči označí pořadí jednotlivých kandidátů číslem jedna až po číslo rovnající se počtu kandidátů v daném volebním obvodu. Pro platnost hlasu musí být označeni alespoň tři kandidáti. Aby byl kandidát zvolen, musí získat nadpoloviční většinu hlasů. V opačném případě probíhají další, již pouze „virtuální kola“. Volby do Senátu by se staly pro voliče jednokolové, při počítání se však jedná o vícekolový volební systém. (Senát 2018a)

Návrh zákona byl projednán ve výborech Senátu, poté projednáván na schůzích Senátu, kde byl následně zamítnut. (Senát 2018a)

Seminář k návrhu Jiřího Dienstbiera

K návrhu Jiřího Dienstbiera se konal také seminář v Senátu, který nesl název: „*Změna systému voleb do Senátu: Od dvoukolové volby k tzv. Australskému hlasování*“. Toto nebyl jediný seminář, který se ke změně volebního systému vedl, ovšem je jediný, ze kterého je dostupný záznam.

Seminář probíhal 29. května 2018 a pořádala ho Stálá komise Senátu pro Ústavu ČR pod vedením Elišky Wagnerové. Vystupujícími na semináři byli Jiří Dienstbier za předkladatele, Tomáš Lebeda, Marek Antoš a Roman Chytilík jako experti. Výrazným vystupujícím z příchozích se stal také Karel Janeček a Petr Mlsna jako zástupce Ministerstva vnitra. (Senát 2018b)

Prvním řečníkem byl Jiří Dienstbier jako zástupce předkladatele. Senátor Jiří Dienstbier vysvětloval ve svém vystoupení, jak funguje australské hlasování a že jeho cílem není měnit roli, charakter a složení Senátu. Pouze je snaha, z důvodu nízké volební účasti, změnit pro voliče dvoukolové volby ve volby jednokolové. Tím budou moci být volby spojeny s dalšími volbami, buď krajskými nebo komunálními. To by mělo přinést vyšší volební účast. (Senát 2018b)

Druhým řečníkem v pořadí byl Tomáš Lebeda z katedry Politologie a evropských studií Filozofické fakulty Univerzity Palackého. Podle něho byla spouštěčem diskuse o změně právě „žalostně“ nízká volební účast při druhém kole voleb do Senátu. Proto je naprosto legitimní redukovat volby na jednokolové. Podle jeho názoru bychom při hledání jednokolového systému měli vybírat ze systémů, se kterými již máme nějakou politickou zkušenost, tedy: FPTP³, alternativní hlasování v různých formách, doplňkové hlasování a systém Bordova hlasování. Následně Tomáš Lebeda všechny zmíněné systémy ve stručnosti představil. (Senát 2018b)

Třetím vystupujícím byl Marek Antoš z Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Ten hovořil o tom, jaký vliv má volební systém na ústavní pozici Senátu a v čem se současný volební systém osvědčil. Důležitým faktorem také je, aby byly volby spojeny s jiným typem voleb. Jako příklad uvádí spojení druhého kola voleb do Senátu s komunálními volbami a jeho vlivem na volební účast, která činila 33 %, oproti předchozím volbám (21,5 %) a následujícím volbám (18 %). Během let se nám také zvýšil počet voleb⁴, což nemá podle Marka Antoše pozitivní vliv na účast voličů u voleb. Navrhovaný volební systém by odstranil jedno hlasování každých 6 let, což by mělo mít pozitivní vliv na volební účast. (Senát 2018b)

³ First Past the Post, v českém prostředí označován jako relativně většinový systém britského typu nebo systém prvního v cíli.

⁴ Od roku 2000 volíme do zastupitelstev krajů, od roku 2004 do Evropského parlamentu a od roku 2013 prezidentské volby.

Čtvrtým řečníkem byl Roman Chytilík z Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně. Jeho postoj k návrhu australského hlasování není příliš optimistický. Není si jistý, že by voliči daný volební systém tak snadno pochopili a hrozí velké množství neplatných hlasů. Podle Romana Chytilíka je znalost volebních systémů voliči mnohem menší než si odborná veřejnost myslí. Systém s minimálně třemi povinnými hlasy by také výrazně zvýhodňoval obhájce mandátu, protože v tom systému hraje roli známost kandidáta. Na první místo by například volič dal preferovaného kandidáta a poté někoho, aby ten hlas byl platný, tak dají kandidáty co znají. (Senát 2018b)

Poté nastal prostor pro lidi z publika a o slovo se přihlásil Karel Janeček. Sám sebe označil jako někoho, kdo není a priori proti australskému hlasování. Považuje ho za lepší volební systém než aktuálně používaný dvoukolový většinový, kdy vidí problém v konání fyzického druhého kola voleb. Ale i systém australského hlasování nepovažuje za dostatečně dobrý a vhodný. Za lepší by považoval z politicky používaných systémů třeba Bodrovo hlasování. Jako nejvhodnější však hodnotí svůj volební systém, který se nazývá Demokracie 21. V tomto systému by měl každý volič nejen hlasy pro kandidáty, ale také hlas proti. (Senát 2018b)

Do diskuse se za Ministerstvo vnitra zapojil náměstek Petr Mlsna. Náměstek Mlsna nevidí jasný účel pro změnu volebního systému do Senátu. Další problém vnímá ve sčítání hlasů, které se podle něho nebude odehrávat v okrskových volebních komisích, ale kvůli složitosti se přesune na jinou úroveň, pravděpodobně Český statistický úřad. Tím se však zmenší samotná transparentnost sčítání hlasů. Celkově postoj Petra Mlsny ke změně volebního systému je negativní. (Senát 2018b)

Návrh z roku 2019

Třetí návrh pochází od poslanců KSČM, konkrétně od Vojtěcha Filipa, Stanislava Grospiče, Zdeňka Ondráčka a Jiřího Valenty. Návrh zákona pochází z 8. volebního období Poslanecké sněmovny a lze ho nalézt jako tisk číslo 547. (Poslanecká sněmovna 2019)

Oproti současnému volebnímu systému voleb do Senátu Parlamentu ČR by podle návrhu volič již nevybíral z lístků jednotlivého kandidáta a jeho lístek vkládal do obálky. Všichni kandidáti v daném volebním obvodu budou uvedeni na jednom hlasovacím lístku v abecedním pořadí. Voliči následně určí pořadí kandidátů a před jejich jména napíše číslo od jedné až po číslo rovnající se celkovému počtu kandidátů na hlasovacím lístku. Podle návrhu

pro platnost hlasu je třeba označit pořadí minimálně prvních tří kandidátů. V případě, že by se voleb zúčastnilo méně než tři kandidáti, tak by měl volič povinnost označit minimálně jednoho kandidáta jako prvního v pořadí a má možnost označit jednoho kandidáta křížkem, pokud mu svůj hlas dát nechce. (Poslanecká sněmovna 2019)

„Při zjišťování výsledku hlasování okrsková volební komise zjistí u každého kandidáta, na kolika platných hlasovacích lístcích byl uveden v prvním, druhém a jednotlivě v dalších pořadích. Pokud některý z kandidátů obdrží největší počet hlasů v prvním pořadí, je zvolen. V případě rovnosti pořadí se pak přihlíží k počtu hlasů v druhém pořadí. Ten z kandidátů, který obdrží od voličů největší počet hlasů v druhém pořadí, je zvolen. Oproti stávajícímu volebnímu systému navrhovaný způsob hlasování odráží více vůli voliče právě v určení pořadí jednotlivých kandidátů, tedy vybrat si více kandidátů s rozlišením míry jejich podpory vyjádřené právě pořadím.“ (Poslanecká sněmovna 2019)

Návrh zákona byl předložen sněmovně v aktuálním volebním období, konkrétně 10. července 2019. Vláda k návrhu vydala neutrální stanovisko. K tomuto návrhu byl v srpnu 2019 určen zpravodaj Jan Farský a návrh byl postoupen k projednání na Ústavně právním výboru. Do této chvíle nebyl návrh zákona navržen na plénum pro projednání v prvním čtení. (Poslanecká sněmovna 2019)

Sporným bodem návrhu je fakt, že volební systém je jiný než jak se na první pohled zdá a produkuje jiné volební výsledky. Na vstupu chce volební systém od voliče, tedy ve volební místnosti, aby sestavil pořadí kandidátů. A systém se tváří, že výsledek je následně vypočítán na základě tzv. doplňkové hlasování. Ovšem k tomuto kroku dochází pouze v případě, kdy dva první kandidáti v pořadí mají shodný počet prvních hlasů. Ve všech ostatních případech je zvolen senátorem ten, kdo má největší počet prvních hlasů bez ohledu na jejich počet. Jednalo by se tak de facto o volební systém známý jako First past the post (FPTP), tedy systém prvního v cíli.

Rozhovory se zástupci politických stran

Rozhovory se zástupci politických stran byly domlouvány během letního semestru 2020. Původně se mělo jednat výlučně o osobní polostrukturované rozhovory. V první polovině března probíhala příprava na rozhovory, hledání podkladů, mediálních výstupů, rozhovorů a následná příprava struktury a hlavních tematických okruhů pro samotné rozhovory. Poté měly být osloveny všechny politické kluby, které jsou zastoupeny v Parlamentu České republiky. Jedná se o devět poslaneckých klubů a jeden klub senátorský.

Z důvodu mimořádné situace, která nastala v souvislosti s COVID-19, byl proces oslovení politických stran pozastaven do konce března a vyčkáno na další vývoj situace v ČR. Následně byla během dubna autorem přehodnocena forma rozhovorů z osobních na online rozhovory. Preferovanou formou bylo uskutečnění online videohovoru, který by se nejvíce blížil původně zamýšlené formě.

Za tímto účelem byly osloveny všechny politické strany prostřednictvím předsedů poslaneckých a jednoho senátorského klubu na jejich oficiální mailové adresy⁵, které jsou veřejně dostupné na webových stránkách Parlamentu ČR i jejich politických stran a hnutí. Jednalo se o žádost o online rozhovor s nimi, popřípadě s někým z jejich kolegů, který se zabývá problematikou Senátu a volebního systému do Senátu ČR. Po několika týdnech bez odpovědi byly osloveny mailem také Tisková oddělení, případně PR oddělení jednotlivých subjektů. Touto oficiální cestou se však nepodařilo navázat kontakt.

Kontakt se podařilo s většinou politických stran a hnutí navázat až následně telefonicky. Během mnoha hovorů se povedlo získat kontakt na patřičné zástupce v politických stranách a hnutích. Požadovaná online forma nebyla pro většinu subjektů akceptovatelná, a proto docházelo k individuálnímu domlouvání formy, která by danému zástupci vyhovovala. Forma rozhovorů byla rozmanitá. Od preferovaného online videohovoru, přes telefonický rozhovor, písemný rozhovor formou mailu až po osobní schůzku v době rozvolnění opatření.

Zástupci dostali předem okruhy témat pro rozhovor. Obdržená témata zněla: Senát jako komora Parlamentu ČR, legitimita Senátu, postavení Senátu v politické systému ČR, aktuální volební systém do Senátu a změna volebního systému do Senátu ČR.

⁵ A adresu jejich asistentů, pokud byla veřejně dostupná.

V následujících podkapitolách budou shrnuty a rozebrány rozhovory jednotlivých stran a jejich zástupců. Krátce bude zmíněna jak forma rozhovoru, tak především obsah a hlavní názory a postoje stran a hnutí.

ANO 2011

Rozhovor se zástupci hnutí ANO bohužel nebylo možné realizovat. S žádostí o rozhovor bylo oficiálně i neoficiálně osloveno několik zástupců hnutí, bohužel v řádu mnoha týdnů bez jakékoli reakce a odpovědi z jejich strany.

Nejprve byl formou mailu s žádostí o rozhovor osloven předseda poslaneckého klubu Jaroslav Faltýnek a jeho asistentka. Poté byl osloven hlavní manažer hnutí ANO a také PR a Mediální oddělení. Tyto maily zůstali také bez jakékoli reakce. Další snahou pro získání odpovědi (případně kontaktu), byla snaha se telefonicky spojit se zástupci PR a Mediálního oddělení. Přestože bylo učiněno mnoho pokusů v řádu několika týdnů, nepodařilo se to. Stejně dopadl i pokus o telefonické spojení s tajemníkem poslaneckého klubu Pavlem Štulcem a sekretariátem poslaneckého klubu. Při posledních pokusech byl dokonce během vyzvánění telefon tajemníkem Štulcem odmítnut. Posledním pokusem o spojení se zástupci hnutí ANO bylo oslovení poslance a člena Ústavně-právního výboru Petra Sadovského prostřednictvím mailu. I v tomto případě bez jakékoli reakce. Tím byla snaha o rozhovor se zástupci hnutí ANO ukončena jako neúspěšná.

U hnutí ANO lze nějaké jejich postoje a názory reflektovat alespoň na základě politických dokumentů, jako byla kniha Andreje Babiše *„O čem sním, když náhodou spím“*, volební program hnutí ANO pro volby do Poslanecké sněmovny 2017 a programové prohlášení první a druhé vlády Andreje Babiše.

Knihu *„O čem sním, když náhodou spím“* rozdával Andrej Babiš během volební kampaně od června roku 2017. Kniha je souborem vizí, jak by měla vypadat Česká republika v roce 2035. V knize nalezneme kapitolu s názvem *„Sen o poctivé politice“*, kde Andrej Babiš věnuje Senátu jeden odstavec. V něm se píše: *„Co Senát? Údajná pojistka demokracie. Myslím, že voliči několikrát za sebou odpověděli dost srozumitelně. Na rozdíl od voleb do sněmovny, voleb krajských nebo obecních, o volby do Senátu zájem není. Naposledy volilo senátory ve druhém kole jen 15 % lidí. To asi jako zpráva stačí. Voliči o Senát nestojí. Zrušit Senát, to by nebyl žádný divoký experiment. Jednokomorové parlamenty má většina evropských zemí,*

například celá Skandinávie. A k čemu to vede? Zákony se schvalují rychleji a hlavně jsou tam poslanci odpovědnější za to, jak rozhodnou. Proto jim lidi víc věří. Vidí totiž nějaké výsledky častěji a rychleji. Znají tváře konkrétních lidí, kteří se o ně zasloužili. Navíc: kdyby platilo, že Senát je pojistka a kontrola správnosti zákonů, měl se za jeho existence už dávno snížit počet novel a novel těchto novel, kde se upravuje, opravuje a napravuje kolem dokola. A to se nestalo. Jasně, Senát má taky nějaké pravomoci, třeba jak zabránit bezvládí nebo násilným ústavním změnám. Tak ty by mohl převzít prezident, když už ho volíme přímo. A o nejdůležitějších změnách, změnách ústavy nebo mezinárodních paktech by rozhodovali všichni v referendu.“ (Babiš 2017: 131)

Volební program hnutí ANO pro volby do Poslanecké sněmovny v roce 2017 se jmenoval *„Teď nebo nikdy. Ten jediný program, který potřebujete.“* (ANO 2011 2017: 5) Program má celkem 42 stran a voliči se z něho dozví o co bude hnutí ANO usilovat, pokud dostane důvěru občanů ve volbách. V programu je Senátu věnován jeden bod, ve které stojí: *„Navrhujeme úpravu volebního systému do Senátu. Z dnešního dvoukolového uděláme jednokolový: jednoduše vyhrává ten kandidát, který získá nejvyšší počet hlasů hned v prvním kole. Stát ušetří náklady za 2. kolo a také se zvýší volební účast.“* (ANO 2011 2017: 5)

Posledními politickými dokumenty, ze kterých lze čerpat, jsou programová prohlášení první a druhé vlády Andreje Babiše. V obou dokumentech, první z ledna 2018 (Vláda ČR 2018a) a druhý z června 2018 (Vláda ČR 2018b) je Senátu věnován jeden odstavec, který je naprosto totožný v obou dokumentech: *„Zjednodušíme volební pravidla tak, aby se občanům usnadnil přístup k volbám (včetně zavedení korespondenční volby, zrušení místní příslušnosti pro vydávání voličských průkazů). Prosadíme zefektivnění volby do Senátu zavedením jednokolového systému.“*

Lze pozorovat, že krátkodobější dokumenty⁶ mluví o korespondenční volbě a zavedení jednokolových voleb pro Senát, volební program konkrétně o systému prvního v cíli, neboli FPTP. Naopak v dlouhodobých vizích hnutí ANO a Andreje Babiše, jako hlavního představitele, senát jako komora parlamentu nefiguruje, tedy by byl zrušen. Pochopitelně nelze tyto dokumenty chápat jako jakési dogma a dívat se na jejich závažnost pohledem politických dokumentů.

⁶ Volební program a prohlášení vlád.

ODS

V ODS se problematice Senátu a volebního systému do Senátu Parlamentu ČR věnuje místopředseda poslaneckého klubu a předseda Ústavně právního výboru, Marek Benda. Rozhovor s Markem Bendou byl realizován formou telefonického rozhovoru.

Podle Marka Bendy je názor ODS na Senát naprosto jasný, je to užitečné těleso v českém politickém systému, jakousi „radou starších“, bez které nelze provádět zásadní systémové změny. Jeho zásadní role se ukazuje v posledních zhruba 5 letech, kdy ho začínají výrazněji kritizovat ti, kteří v boji o senátorský mandát prohrávají. *„Odkazovat se na množství hlasů ve volbách a s ním spojenou snižující se legitimitu je bizarní.“* (Benda 2020) Taktéž zrušení Senátu vidí jako nereálné, nelze ho zrušit, pokud k tomu sám nedá souhlas, což dělá Senát v podstatě nezrušitelným. Podle Marka Bendy je to tak správně. *„Slovensko dlouhé roky bylo rádo, že mají pouze jednokomorový parlament, ale ukazuje se, že to může vést k mnohem větším deformacím politického systému, protože kdo získá většinu, tak si může do jisté míry dělat co chce. To samé platí pro Maďarsko, do jisté míry Polsko. Český systém díky druhé komoře ukazuje, že je jeho politický systém stabilnější než v okolních zemích.“* (Benda 2020)

Přestože volební systém nepokládá Marek Benda za nejšťastnější⁷, tak ho ODS hodnotí pozitivně. *„Platí že tam nejsou žádné extrémy, SPD neměla nikdy zvoleného senátora, KSČM nemá nyní žádného, a v minulosti měli jednoho, dva, tři... takže spíše méně než více.“* (Benda 2020) Další výhodou je podle ODS kontinuita, kterou horní komora celému politickému systému přináší. Nestačí jedny volby, aby se změnilo složení, je potřeba minimálně dvou volebních období, než může někdo ovládnout systém jako celek. Nevýhodu naopak spatřují v doplňovacích volbách, kdy je volen senátor třeba jenom na rok nebo na dva. Podle Marka Bendy by bylo možností, aby byl volen daný senátor v odlišném termínu i do budoucna a měl by tak při zvolení celý šestiletý mandát. (Benda 2020)

Při samotné diskusi o změně volebního systému se ODS kloní k jeho zachování v současné podobě. Volební systém funguje dobře. Předně vidí problémy u volebních systémů jiných typů voleb, například komunální volby nebo znevýhodnění malých stran při volbách do Sněmovny. Technikálie, které s sebou nesl návrh z roku 2017 ten systém nezmění, a proto mu

⁷ Preferoval by spíše obrácený systém voleb do Parlamentu ČR. Pro volby do Poslanecké sněmovny většinový volební systém a pro Senát volební systém poměrný.

jako strana nepřikládali zásadní význam pro ČR. Naprosto odmítavě se bude při případném projednávání stavět ODS k návrhu poslanců KSČM z roku 2019. (Benda 2020)

ODS má v současnosti 18členný senátorský klub a patří k nejúspěšnějším stranám v posledních volbách. Původním záměrem autora byla snaha uskutečnit rozhovor s Milošem Vystrčillem, který se při diskusi v Senátu podrobně věnoval volebním systémům. Ovšem vzhledem k úmrtí Jaroslava Kubery a následném sledu událostí to nebylo, z důvodu náročného programu a časového vytížení, možné.

Piráti

Rozhovor se zástupci České pirátské strany byl po domluvě uskutečněn formou online videohovorů. Konkrétně se jednalo o rozhovor s místopředsedou Poslanecké sněmovny a místopředsedou strany Vojtěchem Pikalem, který se problematice volebních systémů v rámci Pirátské strany věnuje.

Česká pirátská strana vnímá Senát jako pojistku demokracie a stabilizující prvek ve společnosti. Jeho pozice je vyvažující vůči Poslanecké sněmovně a to především co se týká ústavních a volebních zákonů, na kterých musí být nalezena shoda v obou komorách. V případě běžného legislativního procesu, tak z pohledu Pirátů, není systém nastavený úplně dobře. Jedním z příkladů by bylo prodloužení doby pro projednání zákona v Senátu ze 30 na 60 dnů. (Pikal 2020)

Piráti by nesouhlasili se zrušením Senátu jako druhé komory. Systém by se stal vychýleným. Sice by to vedlo ke zrychlení legislativního procesu, ale změny by mohly podléhat aktuálním náladám. Nebylo by nutné hledat shodu pro změny Ústavy ČR ani volebních zákonů, takže by si většina ve sněmovně mohla začít upravovat podmínky a přizpůsobit si volební systém tak, aby jí více vyhovoval. (Pikal 2020)

Podle Vojtěcha Pikala není postoj Pirátů k současnému volebnímu systému do Senátu vyloženě pozitivní. „Vytváří nutnost volit menší zlo, vytváří nezájem volit ve druhém kole a rozděluje na mentalitu vítězů a poražených, kterou můžeme sledovat především v prezidentských volbách, kde je stejný volební systém.“ (Pikal 2020) Pirátská strana nevnímá příliš výhod, které by měl současný systém⁸. Za to identifikuje 2 hlavní nevýhody – dvoukolovost a nutnost volit menší zlo. To má za důsledek nižší volební účast. (Pikal 2020)

⁸ Kromě toho, že existují i horší volební systémy, jako například First past the post.

Při diskusi o změnách ve volebním systému se v minulosti stavěli relativně pozitivně k návrhu Jiřího Dienstbiera s drobnou výtkou v podobě tří povinných hlasů, které musel volič udělit, aby byl jeho hlas platný. Obávají se, že by tato podmínka vedla k velkému počtu neplatných hlasů, ať již z důvodu, že si nedokáže vybrat tři přijatelné kandidáty nebo proto, že o tom nebude vědět. Hlavní znak, který by podle nich měl mít volební systém tedy je jednokolová volba s možností seřadit kandidáty podle své volby. Počet povinných hlasů zatím ještě nemají finálně vydiskutovaný, stejně jako přesné parametry možnosti odvolání senátora z funkce, ke které se stavějí taktéž pozitivně. Poslední nápad, se kterým aktuálně Piráti pracují, je náhradnictví. To znamená, že v případě ukončení mandátu před koncem volebního období by se nekonaly doplňovací volby, ale mandát by získal druhý kandidát v pořadí. (Pikal 2020)

Při diskusi o volebním systému Piráti kladou důraz také na to, aby se nezvyšoval celkový počet používaných volebních systémů. Pokud by se podařilo nalézt vhodnější volební systém pro senátní volby, tak by bylo dobré takový systém následně přenést také na volbu prezidenta. (Pikal 2020)

Pirátská strana se v současnosti hlásí ke čtyřem senátorům a senátorkám, kteří byli zvoleni za Pirátskou stranu nebo byli podporováni Pirátskou stranou. (Pirátská strana 2020) Ve svých mediálních vystoupeních se zástupci strany k problematice Senátu a volebního systému do Senátu v podstatě nevyjadřují. Aktuálně probíhá uvnitř Pirátské strany interní diskuse o možných změnách a návrzích, které by v budoucnu představili.

SPD

Rozhovor se zástupci SPD byl zprostředkován Tomášem Doležalem, který je asistent poslance Jiřího Kobzy. Jednalo se o online videohovor s poslankyní za Jihomoravský kraj, Lucií Šafránkovou.

Postoje SPD k Senátu jsou výrazně kritické a prosazují jednokomorový parlament. Senát není legitimní a proto je naprosto zbytečný, je to pouze odkladiště vysloužilých politiků⁹ a měl by být zrušen. Jeho nelegitimitu dokládá nezájem voličů. „*Nelegitimní je proto, že při volbách je nízká volební účast, voliči o něj nemají zájem a proto chodí k volbám méně než 20 % voličů a v druhém kole ještě méně.*“ (Šafránková 2020) Opakovaně SPD zdůrazňuje, že je

⁹ Jakousi „trafikou“. Tento názor prezentoval také 1. místopředseda SPD, Radim Fiala, na webových stránkách hnutí SPD v lednu 2019. (<https://spd.cz/3865-radim-fiala-hnuti-spd-prosazuje-zruseni-senatu-a-to-hned-z-nekolika-duvodu/>)

Senát zbytečný, není žádnou pojistkou demokracie a jeho pravomoci by mohl převzít Ústavní soud a další instituce. Politická situace ale pro zrušení Senátu jako komory parlamentu aktuálně není, ale SPD o to bude nadále usilovat. (Šafránková 2020)

Negativně se SPD staví také k samotnému volebnímu systému do Senátu. Podle poslankyně Šafránkové je volební systém špatný, a to především v jeho dvoukolovosti. Ta sdružuje nevýhody jak poměrného, tak většinového volebního systému. Pokud by se opět začalo hovořit o změně volebního systému, tak by podle SPD měl být volební systém jednokolový, přesněji by podporovali jako hnutí jednokolový FPTP s možností odvolatelnosti senátora na základě recall. (Šafránková 2020)

Postoj SPD, prezentovaný v rozhovoru s poslankyní Lucií Šafránkovou, se shoduje s dlouhodobými vyjádřeními hnutí. SPD nemá v horní komoře žádného zástupce a jejich kandidátům se nedaří ani postupovat do 2. kola voleb, kdy jejich kandidáti získávají zpravidla podporu pohybující se pod hranicí 5 %.

KSČM

Rozhovor za KSČM se podařilo domluvit až díky kontaktu tiskové mluvčí strany, Heleny Grofové. Zástupci KSČM trvali na formě osobního rozhovoru, který se tak mohl konat až po částečném uvolnění mimořádných opatření. Rozhovor proběhl v prostorách Poslanecké sněmovny s místopředsedou strany Stanislavem Grospičem.

Komunistická strana vnímá Senát jako součást ústavního systému ČR. Má k němu jisté výhrady. Podle Stanislava Grospiče by mohl být transformován na komoru krajů, ale reálně k tomu není dostatek podpory. KSČM vnímá roli a pravomoci horní komory jako dostatečné a změna by byla nadbytečná. Podle místopředsedy strany by možné zrušení Senátu musely provázet zásadní změny Ústavy a přerozdělení pravomocí. Neznamenaloby to ale ohrožení demokracie. I když tyto hlasy zaznívají spíše zvenku než zevnitř strany. I to je jedním z důvodů, proč není KSČM dlouhodobě ve volbách do Senátu úspěšná a aktuálně nemá žádného senátora. (Grospič 2020) „*Názor na Senát se vyvíjel ve straně. Dlouho platil úzus, že je to komora zbytečná. S tímto názorem se ještě lze, ani ne tak mezi straníky, ale mezi sympatizanty a širší veřejností setkáváme.*“ (Grospič 2020)

KSČM kladně hodnotí odlišné volební systémy, které jsou do jednotlivých komor Parlamentu ČR. Naopak vidí jako problém současného volebního systému v nízké volební účasti. Ve straně se také diskutuje o jisté formě povinné volební účasti a možnosti stálých

volebních obvodů. Tyto diskuse však zatím nemají žádný reálný výstup a návrh řešení. Poslanci KSČM v roce 2019 předložili návrh zákona, který by měnil volební systém do Senátu. S tímto návrhem by strana také šla do případné další diskuse o změně volebního systému. Na přípravě sněmovního tisku číslo 547 se podle poslance Grospiče podílela odborná legislativní skupina, která funguje při KSČM a jejímž cílem je zjednodušit volby a udělat je pro voliče jednodušší. To by mohlo vést ke zvýšení volební účasti u voleb do horní komory a také ke zvýšení prestiže Senátu. Při návrhu se částečně inspirovali návrhem z roku 2018, který se diskutoval v Senátu a jeho hlavní tvář byl Jiří Dienstbier. (Grospič 2020) *„KSČM by na tomto svém návrhu trvala, nebránila by se však širší diskusi, aby měl podporu s případnou modifikací.“* (Grospič 2020)

Stanislav Grospič byl během rozhovoru překvapený, že volební systém, který obsahuje návrh zákona poslanců KSČM¹⁰, vypadá sice během hlasování voličů systém tzv. doplňkového hlasování¹¹, ale tato možnost nastává pouze při rovnosti prvních hlasů dvou kandidátů s nejvyšším počtem hlasů¹². Myšlenkou zákona bylo zavedení tzv. doplňkového hlasování a v případě, že se sněmovní tisk dostane na projednávání na plénu, tak Stanislav Grospič na tuto chybu upozorní a sama KSČM předloží pozměňovací návrh. (Grospič 2020)

Stanislav Grospič během rozhovoru nebyl k Senátu nijak kritický a jeho postoj by se dal vnímat spíše jako pozitivní. Odlišné názory však zaznívají od jiných zástupců KSČM v médiích. Například člen výkonného výboru Ústředního výboru KSČM Filip Zachariáš řekl v pořadu Pro a proti Českého rozhlasu Plus: *„Tak, jak Senát v současné podobě funguje, bychom se bez něj obešli. Lidé ho neberou jako reprezentanta svých názorů, o čemž svědčí i volební účast pod 20 %. Proto občané často nevidí důvod, proč by měli volit něco, co se jim zdá jak uměle vytvořené odkladiště politiků. ... Všechny legislativní pojistky, které má horní komora plnit, bychom dokázali pořídit levněji než za 600 milionů korun z peněz daňových poplatníků. Za 20 let 250 případů, kdy Sněmovna přijala pozměňovací návrhy Senátu, to dělá 15 zákonů za rok. Za 600 milionů korun nevím, jestli je to úplně efektivní. ... České republice s 10 miliony obyvatel by i v rámci ústavnosti a demokratičnosti nic nebránilo, kdybychom fungovali s jednokomorovým parlamentem. Mohou tak fungovat na Slovensku, ve Švédsku, v Dánsku. Netvrdil bych, že když zrušíme Senát, budeme tu mít totalitu.“* (Pavlíček 2018)

¹⁰ Stanislav Grospič je jedním z předkladatelů návrhu.

¹¹ Systém doplňkového hlasování bude, spolu s dalšími, přesněji popsán v kapitole „Diskutované volební systémy“.

¹² Tato věc byla popsána již v kapitole „Návrhy zákonů v minulosti“, konkrétně v podkapitole „Návrh z roku 2019“.

ČSSD

ČSSD při rozhovoru reprezentoval bývalý člen vlády Bohuslava Soboty a nyní senátor za ČSSD Jiří Dienstbier. Dienstbier byl jednou z hlavních tváří a předkladatelů návrhu z roku 2018, který byl popsán v kapitole „Návrhy zákonů v minulosti“. Rozhovor se uskutečnil formou telefonického hovoru.

ČSSD vnímá Senát jako důležitou součást ústavního systému, jako pojistku, a tato role by se neměla měnit. *„Dokonce by to mohlo být nebezpečné se do takové debaty pouštět. V ČR se nemůže stát to co třeba v Maďarsku, že v jedné komoře získá jedna strana i ústavní většinu a změní celý systém tak, aby sloužil jejím zájmům. To by u nás nebylo možné, protože kdyby taková většina byla ve Sněmovně, tak Senát jako pojistka by zafungovala a neumožnila by takovou změnu.“* (Dienstbier 2020) Pokud by však nastala debata o pravomocích Senátu, tak by podle Jiřího Dienstbiera bylo dobré, aby se prodloužila lhůta na projednání zákona ze 30 na 60 dnů. (Dienstbier 2020)

Hlavní výhodu aktuálního volebního systému do Senátu vidí ČSSD v odlišnosti oproti systému voleb do Poslanecké sněmovny. Díky tomu se generuje jiné složení horní a dolní komory a funguje princip pojistky. Naopak nevýhodou je samotná dvoukolovost voleb a s ní související nízká volební účast ve druhém kole. (Dienstbier 2020) *„Nikdy není dobře, když se volebního procesu účastní málo občanů, málo obyvatel, že by bylo mnohem lepší, kdyby ten zájem, nejenom u voleb, byl vyšší. Ale to nezpochybňuje Senát v té jeho ústavní pozici, o legitimitě asi je možné uvažovat. Rozhodně to bývá záminka k útokům na Senát, takže by bylo samozřejmě lepší, kdyby ten systém byl takový, že bude lidi motivovat k účasti u voleb i do Senátu.“* (Dienstbier 2020) A to byl také důvod, proč senátoři iniciovali změnu volebního systému, kdy by pro voliče byly volby pouze jednokolové, model australského hlasování. Ten byl zvolen podle slov Jiřího Dienstbiera cíleně, protože by měl přinést podobné složení Senátu, jako ho přináší aktuální volební systém. Cílem návrhu totiž nebyla změna poměrů v Senátu, ale pouze snaha vyřešit problém s nízkou volební účastí, především pak ve druhém kole voleb. (Dienstbier 2020) *„S dalšími jednokolovými systémy si nejsem jistý. Protože cílem není měnit výsledky voleb do Senátu, tak jak to funguje. Hledali jsme systém, který by působil podobně jako ten současný, ale odstranil by druhé kolo.“* (Dienstbier 2020)

KDU-ČSL

Bohužel ani rozhovor se zástupci KDU-ČSL nebylo možné realizovat. Stejně jako v případě hnutí ANO, i dalších subjektů, bylo oficiálně i neoficiálně osloveno několik zástupců strany. Podařilo se navázat několik kontaktů, ani jeden však nevedl k uskutečnění rozhovoru v žádné formě.

Nejprve byl formou mailu s žádostí o rozhovor, případně zprostředkování kontaktu, osloven předseda poslaneckého klubu Jan Bartošek a jeho asistent. Reakce však na tuto oficiální žádost nepřišla. Následně byla oslovena tisková mluvčí KDU-ČSL, rovněž formou mailu a také bez reakce. Z toho důvodu byla navázána komunikace s Filipem Šafrem, asistentem předsedy strany Mariana Jurečky. Během neoficiální komunikace byl přislíben telefonický rozhovor s Marianem Jurečkou. V rámci několika týdnů se však nepodařilo nalézt termín a následně byl příslib rozhovoru stažen z důvodu časové vytíženosti.

Další snahou bylo opětovné kontaktování tiskové mluvčí strany Kateřiny Procházkové, tentokrát formou telefonátu. Po řadě pokusů se podařilo s paní Procházkovou spojit a domluvit se na zprostředkování rozhovoru se zástupcem strany, který se danému tématu věnuje. Tento požadavek byl opakovaně podrobně formulován v podobě mailu, který měl být předán 1. místopředsedkyni strany, senátorce Šárce Jelínkové. Ani po telefonickém upozornění paní Procházkové se nepodařilo navázat spojení s paní senátorkou skrze stranickou linii. Posledním pokusem o získání rozhovoru byl přímý telefonický kontakt s asistentkou Šárky Jelínkové. Autor byl ubezpečen, že bude v řádu dní informován o možných termínech pro uskutečnění alespoň telefonického rozhovoru. Tímto komunikace ze strany asistentky skončila. Proto byla snaha o uskutečnění rozhovoru se zástupci KDU-ČSL ze strany autora ukončena.

TOP 09

Rozhovor se zástupcem strany TOP 09, 1. místopředsedou Tomášem Czerninem, byl realizován formou telefonického rozhovoru.

Horní komora parlamentu je podle TOP 09 důležitou ústavní pojistkou. Problémem však je, že je dlouhodobě „podrýván a dehonestován“. Někteří o něm hovoří jako o zbytečném tělese, které by bylo dobré zrušit. Tak jeho roli, podle Tomáše Czernina, vnímají pouze ti, kteří jsou dlouhodobě při volbách do Senátu neúspěšní a snaží se tak omluvit svá selhání. Tato

kritika má ale další negativní vliv, a to nízkou volební účast, protože někteří voliči poté nechápou jeho důležitou roli. Jeho zrušení by mohlo vést k ohrožení samotné podstaty demokracie v ČR. Naopak zpětně viděno, TOP 09 považuje za chybu zavedení přímé volby prezidenta. Tento krok je ale již nevratný. (Czernin 2020)

Pokud jde o samotný volební systém, tak zde je strana konzervativní a žádné změny by neprosazovala. Jako některé další, vidí problém spíše u jiných typů voleb. Raději by zvýšili informovanost občanů, aby lépe chápali význam a úlohu Senátu. Tím by se také měla zvýšit volební účast. Naopak by zástupci TOP 09 zásadně vystupovali proti jakémukoli návrhu na zavedení FPTP systému. Stejně jako se staví negativně k návrhu poslanců KSČM z roku 2019. (Czernin 2020)

Starostové a nezávislí

Za STAN se stal respondentem předseda poslaneckého klubu a 1. místopředseda hnutí, Jan Farský. Z časových důvodů předsedy Farského však byla dána k dispozici pouze písemná forma, tedy zaslání otázek mailem. V tomto případě tak nelze hovořit o formě polostrukturovaného rozhovoru. Také množství a formulace otázek bylo odlišné, než při ostatních formách rozhovorů. Nebyla zde také možnost autora průběžně na odpovědi reagovat a upravit podle toho strukturu rozhovoru.

STAN vnímá Senát jako pojistku demokracie, kontroluje a koriguje Poslaneckou sněmovnu v legislativním procesu. V hnutí jsou velkými zastánci dvoukomorových parlamentů. Nezastupitelnou roli hraje Senát ve vztahu k Ústavnímu soudu, možnosti kontroly výkonu funkce prezidenta a řadu dalších pravomocí, které mají za důsledek ochranu demokracie a právního státu. Jeho zrušení by naopak mělo negativní důsledky, které můžeme podle STAN sledovat u našich sousedů. (Farský 2020) „*Pokud by se Senát zrušil, musely by se některé jeho pravomoci distribuovat mezi Poslaneckou sněmovnu, vládu nebo prezidenta republiky. Pokud by toto nastalo, zamezilo by se diverzifikaci moci, kterou v našem státě drží jednotlivé politické strany. Zkušenosti z některých sousedních států ukazují, že vysoká koncentrace moci v rukách jedné strany je vždy varovným signálem.*“ (Farský 2020)

Postoj hnutí STAN k současnému volebnímu systému je podle Jana Farského rozporuplný. Pozitivně hodnotí, že je horní komora volena po třetinách. Naopak negativa spatřuje v samotné dvoukolovosti voleb, která má za důsledek nízkou volební účast. Proto byli senátoři za STAN spolupředkladateli návrhu z roku 2018, tedy zavedení australského

hlasování. V obecné rovině by podle nich měl volební systém do Senátu mít pro voliče pouze jedno kolo a každý by mohl určit pořadí kandidátů. (Farský 2020)

Senátor 21

Posledním subjektem, který má v Parlamentu ČR svůj poslanecký či senátorský klub, je hnutí Senátor 21. Rozhovor proběhl osobně s předsedou hnutí, senátorem Václavem Láskou, v jeho senátorské kanceláři v Praze.

Hnutí Senátor 21 vnímá Senát jako pozitivní prvek v ústavním systému ČR. Přestože jsou k minimálně první polovině jeho existence kritičtí. V té době, podle senátora Lásky, Senát neplnil svoji roli a právem byl kritizován za to, že je pouze „odkladiště vysloužilých politiků“ a místo role stabilizačního prvku v celém ústavním systému plnil roli opozice vůči vládě. Voliči volili spíše strany než osobnosti. To se ale v posledních 8-10 letech, podle Senátor 21, změnilo, voliči hledají silné osobnosti a tím také Senát začal naplňovat roli, kterou by měl v systému mít. (Láska 2020) *„Senát by měl mít tři základní role. První z nich je filtr nedokonalostí zákonů v legislativním procesu. Ta je především v klidovém stavu. Druhou rolí je brzda v systému, pokud by někdo chtěl měnit Ústavu, volební zákony a další věci. A třetí rolí je vytváření prostoru pro fungování nezávislých osobností v politice, které následně mohou postupovat dále v politické kariéře.“* (Láska 2020)

Nebezpečí vidí Václav Láška právě ve snaze některých stran o zrušení Senátu. To by znamenalo, že se po každých volbách do Poslanecké sněmovny může v ČR změnit naprosto všechno a vítěz voleb může začít pracovat s tím, jak systém upravit tak, že příště vyhrají znovu a ideálně ještě snadněji. Jako příklad uvádí období opoziční smlouvy, během kterého Senát selhal, protože v něm měla většinu ODS. Naopak by senátoři za Senátor 21 rádi diskutovali o změně pravomocí Senátu a jejich posílení. Změnou, na které by měla být shoda podle předsedy hnutí, je prodloužení doby na projednání zákona ze 30 na 60 dnů. Posílit pravomoci by však chtěli především ve vztahu k prezidentovi. (Láska 2020) *„Vím, že jsem v tomto případě trochu ve střetu zájmů¹³, ale myslím si, že by Senát měl být jedinou institucí, která kontroluje prezidenta. Sněmovna je tam z mého pohledu nadbytečná. Sněmovna hlídá vládu a Senát by měl hlídat prezidenta. Vzájemně by si neměly obě komory tyto role narušovat.“* (Láska 2020)

¹³ Senátor Václav Láška byl hlavním iniciátorem podání ústavní žaloby na prezidenta Miloše Zemana.

Při diskusi o volebním systému do Senátu, prošel senátorský klub v čase proměnou názoru a hnutí Senátor 21 by se zasazovalo o zachování současného volebního systému. Velkou výhodu vidí v jeho dvoukolovosti, kdy jsou ve druhém kole eliminovány extrémní a zastoupení takových stran v horní komoře Parlamentu ČR není. V případě zavádění složitých volebních systémů, jako byl například návrh Jiřího Dienstbiera, by podle Václava Lásky bylo potřeba, abychom více vzdělávali občanskou společnost. Ta v současné době není na komplikované volební systémy připravená. (Láska 2020) To dokladuje na příkladu volební účasti u voleb a typů voličů, kteří k volbám chodí. *„Třetina lidí se o politiku vůbec nezajímá za žádných okolností. Tak chceme aby chodili k volbám? Asi úplně ne. Další třetina voličů se o politiku zajímá ve chvíli, kdy se jim intenzivně věnují média, takže volby prvního řádu. Jinak se o politiku nezajímají a často se rozhodují jen na základě pocitu nebo kusých informací, které získají. Pouze ta poslední třetina voličů se o politiku zajímá průběžně, jsou informovaní a ví, koho a proč jdou volit. Takže aby se nám zvýšilo procento lidí, kteří chodí pravidelně volit, a teď narážím především na volby do Senátu, tak by se muselo zvýšit procento lidí, kteří se zajímají o politiku. Volební účast jako taková není problém. Pojdme nejdřív zvýšit úroveň občanské společnosti a teprve pak začneme řešit volební účast.“* (Láska 2020) To stejné platí podle Václava Lásky také se zaváděním složitých volebních systémů. V případě, že by společnost tímto procesem prošla, tak by se hnutí líbilo zavedení volebního systému Karla Janečka, Demokracie 21. Současně ale Václav Láska nevnímá příznivou situaci pro diskuse o takových změnách, protože se obává, s jakým návrhem by přicházely jednotlivé subjekty v Poslanecké sněmovně. Především se obává hnutí ANO a obliby FPTP systému u Andreje Babiše. (Láska 2020)

Rozhovory s odborníky

V této kapitole budou reflektovány názory a postoje odborníků z řad ústavního práva a politologie. Rozhovory měly shodné tematické okruhy jako rozhovory se zástupci politických stran a hnutí. Tedy: Senát jako komora Parlamentu ČR, legitimita Senátu, postavení Senátu v politické systému ČR, aktuální volební systém do Senátu a změna volebního systému do Senátu ČR. Vzhledem k výraznému prodloužení realizace všech rozhovorů se zástupci politických subjektů, jehož příčiny byly popsány v minulé kapitole, nebylo možné z důvodu termínu odevzdání práce uskutečnit rozhovory s odborníky až po všech rozhovorech s politiky. Nebylo možné tak konfrontovat aktuální názory všech stran a hnutí s pohledem odborníků, jak bylo původním záměrem autora.

Rozhovory se konaly telefonickou formou, kterou preferovali všichni respondenti s výjimkou Michala Pinka, se kterým byl po domluvě a nastalých příznivých okolnostech rozhovor veden osobně a Marka Antoše, se kterým byl rozhovor veden formou písemné komunikace z důvodu časového vytížení. Nebylo záměrem autora uskutečnit rozhovory pouze s odborníky mužského pohlaví, bohužel však z níže uvedených důvodů se žádný rozhovor s ženskou zástupkyní uskutečnit nepodařilo.

Ústavní právníci

Z oblasti ústavního práva byl autorem, po konzultaci s vedoucím práce, vytvořen seznam celkem 11 odborníků. Podařilo se uskutečnit šest rozhovorů se zástupci právnických fakult z Prahy a Brna, a také se zástupci z Ústavního soudu České republiky. Konkrétně se jednalo o Marka Antoše, Jana Kyselu a Jana Wintra z Právnické fakulty Univerzity Karlovy, Roberta Zbírala z Právnické fakulty Masarykovy univerzity, předsedu Ústavního soudu Pavla Rychetského a soudce Ústavního soudu Vojtěcha Šimíčka.

Dále byli osloveni Jan Svatoň z Právnické fakulty Masarykovy univerzity¹⁴ a soudci Ústavního soudu Jan Filip a Kateřina Šimáčková¹⁵. Poslední dvě jména byla Eliška Wagnerová, bývalá senátorka a soudkyně Ústavního soudu a Josef Zimek, vysokoškolský pedagog. Oba zmíněné nebylo možné kontaktovat, protože se nepodařilo dohledat veřejně dostupný kontakt.

¹⁴ Odmítl rozhovor ze závažných zdravotních důvodů.

¹⁵ Odmítli rozhovor z důvodu své pracovní pozice, kvůli které se nechtějí vyjadřovat ke zkoumané problematice.

Marek Antoš

Podle Marka Antoše je aktuální volební systém do Senátu dobrý v tom, že omezuje extrémní kandidáty. Navíc je odlišný od voleb do Poslanecké sněmovny, takže má potenciál generovat jiné politické složení v horní a dolní komoře. Tím je posílena i blokační funkce Senátu. Poslední výhodou podle Marka Antoše je to, že je Senát volen po třetinách a je tak více imunní vůči náhlým změnám nálad ve společnosti. Jako nevýhodu nebo dokonce problém vnímá nízkou volební účast při volbách do Senátu, především pak ve druhých kolech. (Antoš 2020) *„Je podle mne vhodné hledat cesty, jak volební účast zvýšit: jak cestou občanského vzdělávání, tak cestou úpravy volebního mechanismu.“* (Antoš 2020)

Vhodnou úpravou volebního mechanismu by bylo, podle Marka Antoše, zavedení systému alternativního hlasování, neboli australského hlasování. Tento volební systém by obsahoval stejné výhody jako současný dvoukolový, ale přitom by nevyžadoval dvě kola. To by mělo mít pozitivní vliv na vykazovanou volební účast, protože první kolo voleb je pravidelně spojeno s obecními či krajskými volbami a proto je v něm účast podstatně vyšší než v kole druhém. Z tohoto důvodu by ho Marek Antoš považoval za vhodnější a dodává, že tento volební systém byl zvažován již v době vzniku Senátu. Nejednalo by se tak o novou myšlenku. (Antoš 2020)

Pokud by byla spojena diskuse o volebním systému do Senátu s úpravou některých pravomocí této komory, tak by Marek Antoš viděl prostor k některým změnám či úpravám. Konkrétně by se doporučil zaměřit na dvě oblasti. Tou první by bylo rozšíření článku 40 Ústavy ČR, tedy zákonů, u kterých nelze Senát přehlasovat. Rozšíření by se mělo týkat zákona o ústavním soudu a zákonů o České národní bance, Nejvyšším kontrolním úřadu a zákonu o soudech a soudcích. Druhou oblastí by byla revize nastavení volby mediálních rad, kde by alespoň část těchto členů volil místo Sněmovny Senát. (Antoš 2020)

Jan Kysela

Jan Kysela zastává názor, že Senát jako komora funguje dobře, přestože nemá nikterak silné pravomoci ve srovnání s Poslaneckou sněmovnou. Jeho síla je více než formálním ukotvením dána lidmi a politickým složením Senátu, což přímo souvisí s nastavením volebního systému. I ten hodnotí Jan Kysela jako relativně funkční. (Kysela 2020) *„Vliv, který by mělo zrušení Senátu by byl jedním slovem neblahý, protože by zmizel Senát jako jistá forma vyvažování, brzdy a setrvačnicku.“* (Kysela 2020) Tak reagoval na otázku, jaký vliv by mělo

zrušení Senátu, o kterém některé politické subjekty hovoří. Zvýšil by se tím také význam voleb do Sněmovny a co by znamenalo vítězství jedné strany nebo skupiny lze pozorovat například v Maďarsku. Zejména ve chvíli, kdy by většina začala manipulovat s volebním systémem tak, aby příště její pozice byla ještě silnější a pokud možno dlouhodobá. Ani argument, že po zavedení přímé volby prezidenta by mohl být onou pojistkou on, není podle Jana Kysely platný. (Kysela 2020) *„Minimálně prezident republiky Miloš Zeman není tím, kdo by tlumil nějaké konflikty nebo se je snažil moderovat. Spíše vytváří svoje mocenské centrum se svou vlastní agendou. A ve chvíli kdy zrušíte v tom složení vláda-sněmovna-prezident-senát jeden prvek, tak posílíte toho prezidenta a posílíte konkurenční prvek mezi vládou, respektive sněmovní většinou a prezidentem. To by ten systém mohlo ještě více polarizovat.“* (Kysela 2020)

Při hodnocení současného volebního systému Jan Kysela konstatuje, že mu tento systém nijak zvlášť nevadí, je přehledný a fungující. Je však potřeba vidět i negativum, kterým je nízká volební účast, se kterou se tento systém potýká po téměř celou dobu fungování, a to především ve druhém kole voleb. Pokud bychom byli schopni se domluvit na tom, že budeme mít volební systém, který bude mít plus mínus podobné účinky, ale zruší druhé kolo, tak by se nám podařilo, podle Jana Kysely, odbourat tu kritiku účasti a s ní spojené legitimacy. Osobně však nízkou volební účast nepovažuje za palčivý problém. Takže pokud by se o ní opakovaně nehovořilo jako o problému, tak by ji za problém nepovažoval, přestože volební účast ve druhém kole pod 20 % není ideální. (Kysela 2020) *„Připadá mi, že je podstatné, že jsou volby otevřené všem, kdo chce přijít nechť přijde. Mělo by to být tak, že o nich voliči vědí.“* (Kysela 2020)

Při diskusi o změně volebního systému by Jan Kysela nejprve chtěl vyjasnit zásadní postoj a až na jeho základě by formuloval případný vhodný volební systém. *„Pakliže nám nevadí nízká volební účast a kritika formulovaná vůči Senátu s tím spojená, tak s tím volebním systémem nemusíme dělat nic. Pokud nám to ale vadí, tak se toho mnoho jiného vymyslet nedá, než zhruba něco jako australská volba. Já silnou potřebu pro změnu systému necítím, ale nebráním se debatě, byť bych nepřišel asi s ničím jiným, než se již debatovalo.“* (Kysela 2020) Jistou nevýhodou pro některé voliče by mohla být složitost volebního systému. Ani ne tak při hlasování jako v následném procesu, kdy se z jeho hlasu stane zvolený senátor. Rozhodně by však byl proti návrhům směřujícím k zavedení FPTP. Tím by byla dle jeho názoru narušena stabilizační a vyvažující role Senátu. Navíc by zvolení kandidáti nedisponovali dostatečně silnou většinou, což by se posléze mohlo přenést na legitimitu celé komory. (Kysela 2020)

Také Jan Kysela by viděl v diskusi prostor i pro změny některých pravomocí Senátu. Vidí mezi nimi tři základní, na které by se zaměřil, nikoli kvůli Senátu, ale kvůli celkovému nastavení ústavního systému. První by bylo prodloužení doby na projednání zákona v Senátu ze současné 30 denní lhůty. Druhou a zásadnější úpravou by bylo rozšíření článku 40 Ústavy ČR o zákony o České národní bance, Nejvyšším kontrolním úřadu, Ústavnímu soudu a soudní moci obecně. Třetí úpravou by bylo rozšíření schvalovací kompetence Senátu při výběru členů Bankovní rady České národní banky prezidentem. (Kysela 2020)

Jan Wintř

Podle Jana Wintra je Senát již usazené těleso, jehož klíčová role je kontrolní a stabilizující, především pak u ústavních a volebních zákonů. Při pohledu do zahraničí druhé komory obvykle reprezentují jiný zájem než komora první, například státy federace, regiony, historické stavy a tak dále. To v České republice není. Jeho význam však podle Jana Wintra je v určité dělbě moci uvnitř zákonodárné moci, která vyvažuje silnou pozici Poslanecké sněmovny. Vnímá pozitivně, že Senát jako komoru máme a doporučuje se podívat na příklad Maďarska, kde stačilo získat ústavní většinu ve volbách v jedné komoře a následně mohl být naprosto překreslen celý ústavní systém. Tento případ by pro nás měl být varující. Pokud máme rigidnější ústavu než běžné zákony, tak je ten náš systém nastaven správně, protože pro změnu pravidel je třeba hledat širší konsensus. Pozitivní roli sehraává i v zákonodárném procesu, kdy zákony prochází další oponenturou, a také při obsazování různých orgánů parlamentem. Senát je pojistkou demokracie, ústavnosti a demokratického systému. (Wintř 2020)

Hodnocení současného volebního systému ze strany Jana Wintra je hlavně pozitivní. *„Aktuální volební systém je dobrý. Zajišťuje, aby do Senátu byli zvoleni kandidáti, kteří dokáží získat podporu absolutní většiny voličů. To chrání před extrémními kandidáty, na rozdíl od systému FPTP.“* (Wintř 2020) Jako nevýhodu vnímá kritiku dvoukolovosti a nižší volební účast ve druhém kole. Co se týče postoje k samotné dvoukolovosti, tak ta podle Jana Wintra naopak spíše podporuje schopnost se dohodnout. A to je pro politika vítaná schopnost. (Wintř 2020) *„Nízká volební účast snižuje spíše míru reprezentativnosti Senátu než jeho legitimitu. Jeho legitimita vychází z Ústavy ČR a z voleb. A u voleb bych jako klíčové kritérium viděl to, že máme právo volit, nikoli povinnost. A je svobodné rozhodnutí voličů se voleb neúčastnit a nechat o*

složení Senátu rozhodnout spoluobčany, kteří k volbám přišli. Navíc to není nic neobvyklého, asi všude na světě mají ty volby druhého řádu nižší volební účast.“ (Wintr 2020)

Pro diskuse o změně volebního systému do Senátu doporučoval systém australského hlasování, který se mu líbí. Případně některá z podobných variant. Argumentem proti zavedení takového systému byla jeho složitost a neprůhledný proces od hlasu po zvolení samotného senátora. Jan Wintr však tento argument chápe jako možnost jak vzdělávat společnost a voliče k většímu pochopení demokracie. Jak již bylo zmíněno, rozhodně by se vyhýbal FPTP systému, protože to není systém absolutní většiny. (Wintr 2020) *„To by nefungovalo dobře, protože Senát má být kontinuální instituce bez větších výkyvů, stabilizovat ten systém a chránit ho proti okamžitým nápadům Poslanecké sněmovny. A ten systém FPTP by mohl vést k tomu, že třetinu senátu po každých volbách ovládne aktuálně silná strana a potom mohou probíhat uvnitř horní komory boje mezi většinou z minulých voleb. A to by nebylo dobře.“ (Wintr 2020)*

Při související diskusi o úpravě některých pravomocí Senátu ČR by podle Jana Wintra bylo dobré zaměřit pozornost na několik oblastí. První z nich je možnost podání ústavní žaloby na prezidenta. Po zavedení přímé volby, kterou považuje za nešťastnou, se z této možnosti stal po úpravě zablokovaný proces, kdy je velice obtížné nalézt takové většiny v obou komorách. To s sebou nese důsledek – prezident si může počínat tak, jako že ho nikdo žalovat nemůže. Tuto slabinu by bylo dobré řešit. Dalšími oblastmi, o kterých lze diskutovat, je prodloužení doby pro projednání zákona v Senátu, rozšíření článku 40 Ústavy ČR a souhlas Senátu se jmenováním členů Bankovní rady České národní banky. Jan Wintr by ale rozhodně nepodporoval kroky, které by vedly k vytvoření rovnoprávnější pozice Senátu vůči Sněmovně v běžném legislativním procesu. (Wintr 2020)

Vojtěch Šimíček

Vojtěch Šimíček chápe Senát a jeho roli jako pomyslný deštník, který nepotřebujeme při hezkém počasí, ale když je škaredé počasí, tak je nesmírně důležitý. Jeho roli také pomáhá to, že je složen ze samých vítězů. V Poslanecké sněmovně je zastoupena řada stran, některé jsou více a některé méně úspěšné a musí společně koexistovat v jedné komoře. Kdežto v Senátu neúspěšní nesedí. Jeho klíčovou kompetencí je právo veta v oblasti Ústavy ČR a volebních zákonů, což u některých okolních států nenajdeme, protože mají jednokomorové parlamenty. Vojtěch Šimíček je však zastáncem dvoukomorových parlamentů a pro posilování

prvků kontroly a ochrany, nikoli zjednodušování procesů. To je podle něho podstata demokracie, že je v mnoha ohledech složitá. (Šimíček 2020)

Podle Šimíčka je výhodou současného volebního systému, že ačkoli je většinový, tak negeneruje většiny typu jako FPTP. Senátoři jsou tak spíše konsensuální osobnosti než výrazně vyhraněné. Ani kritiku ohledně volební účasti a s ní spojenou otázku míry legitimacy nevnímá nijak negativně. (Šimíček 2020) „*Já tu legitimitu neodvozuji od volební účasti. Volební právo je na bázi dobrovolnosti, ne povinnosti. A pokud si mohu dovolit subjektivní hodnocení, možná ta nižší volební účast generuje kvalitnější personální obsazení, protože k těm volbám jdou skutečně ti, kteří se o to více zajímají.*“ (Šimíček 2020) Na druhou stranu by se mu mnohem více zamlouval systém australského hlasování jako systém jednokolový. Voliči by nemuseli mít obavy o to, že se jejich hlas ztratí a mohou tak více ovlivnit zvolení daného kandidáta. (Šimíček 2020)

V oblasti pravomocí a jejich nastavení by Šimíček zvážil možnost, aby mohla podat návrh zákona i skupina senátorů, nikoli pouze senát jako celek. (Šimíček 2020)

Pavel Rychetský

Předseda Ústavního soudu Pavel Rychetský vnímá Senát jako stabilizační prvek politického systému, a to především proto, že je volen odlišným volebním systémem než Sněmovna, je obměňován po třetinách a je nerozpustitelný. Dalším pozitivem je samotná dvoukomorovost Parlamentu ČR, kdy se komory mohou vzájemně korigovat. To je jedna z podstat demokracie. (Rychetský 2020) „*Demokracie je vždycky složitá, vždycky namáhavá, je zdlouhavá, ale je užitečné, že máme dvoukomorový parlament. Že tady nemůže ta aktuální většina Sněmovny si prosadit absolutně vše ve svém omezeném časovém období.*“ (Rychetský 2020) Pokud by došlo ke zrušení Senátu, mělo by to podle Pavla Rychetského neblahé důsledky. „*Ukázala se pozitivní role Senátu v našem ústavním systému a to zejména proto, že je zde jistá korekce. Demokracie není pouze vláda většiny, ale vždycky také ochrana menšiny a politické plurality. Tady hraje Senát nezastupitelnou roli, protože mnohokrát se civilizace přesvědčila, že může dojít i k takovému výsledku, že většina začne odstraňovat demokracii a terorizovat menšinu. A tady je role senátu zcela nezastupitelná.*“ (Rychetský 2020) Jedinou situací, kdy by bylo podle Pavla Rychetského možné považovat Senát za nadbytečný, je stav, který nastal v období První republiky. Tehdy byl Senát volen stejným způsobem jako

Sněmovna, dokonce ve stejném termínu a nemohl tak představovat názorovou konkurenci a oponenta. V tu chvíli se jeho role pojistky demokracie vytrácí. (Rychetský 2020)

Volební systémy by měly ideálně plnit dvě role. První je nastavení co nejvěrnějšího zrcadla společnosti. V tomto dominují nepochybně poměrné volební systémy. Druhou rolí je generování osobností a tady naopak poměrné systémy výrazně ztrácejí. Na kandidátkách se může schovat řada kandidátů, u kterých nelze hovořit o silném osobnostním profilu. V této druhé roli zase dominují většinové volební systémy, zejména tehdy, pokud se využívají v jednomandátových obvodech. Na základě těchto rolí se Pavel Rychetský zamýšlí, zda zakotvení poměrného volebního systému pro Poslaneckou sněmovnu a většinového volebního systému pro Senát bylo moudré rozhodnutí a dochází k závěru, že logičtější by to bylo naopak. (Rychetský 2020)

Nepochybnou výhodou současného volebního systému do Senátu je schopnost generovat silné osobnosti. Jistou nevýhodou je naopak stanovení pevných volebních obvodů, které podle Pavla Rychetského byly stanoveny velmi umělým způsobem při vzniku Senátu. Pro někoho může být nevýhodou také nižší volební účast, může svou roli sehrát v otázce důvěry veřejnosti v Senát jako komoru. Ale jakkoliv je nízká volební účast častým tématem diskuse, nikterak neodstraňuje a nesnižuje legitimitu samotné horní komory. (Rychetský 2020)

Při diskusi o možné změně volebního systému do Senátu ČR by za nepřijatelné považoval hlasy, které by volaly po zavedení jednokolového volebního systému FPTP. Při něm by docházelo k přílišnému zkreslení volebních výsledků a ztrátě velkého množství hlasů. Naopak by podle něho stálo za úvahu upravit současný volební systém do podoby, která se používá ve Francii při volbách do Národního shromáždění. Jedná se o systém spojující absolutní většinu s relativní. V českém případě by podle Rychetského mohli postoupit do druhého kola tři kandidáti s nejvyšším počtem hlasů v prvním kole. (Rychetský 2020)

Pokud onu diskusi o změnách volebního systému spojíme s možnými úpravami pravomocí Senátu, tak by Pavel Rychetský doporučoval dvě oblasti, na které se zaměřit. První oblastí by bylo rozšíření článku 40 Ústavy ČR, tedy soubor zákonů, ve kterých nemůže být Senát přehlasován Poslaneckou sněmovnou. Přinejmenším se jedná o zákony o Ústavním soudu a také o soudech a soudnictví obecně. Druhou oblastí pro možné úpravy by byla úprava výlučných kompetencí prezidenta podle článku 62 a to tak, že by některé z nich¹⁶ byly vázány

¹⁶ Pavel Rychetský zmínil například jmenování členů Bankovní rady České národní banky.

souhlasem Senátu. Tímto by se snažil částečně vyvážit zásah do ústavního systému, kterým bylo neorganické zavedení přímé volby prezidenta do politického systému České republiky. (Rychetský 2020)

Robert Zbíral

Podle Roberta Zbírala je Senát nepostradatelnou součástí ústavního systému, a to zejména proto, že je to další pojistka, která může brzdit ústavní změny. Tato jeho role souvisí také s tím, jak je Senát složen. V počátcích bývalo složení v obou komorách shodné a v takovou chvíli byla jeho role o něco menší. Současně samotný proces vzniku Senátu jeho samotnou pozici příliš neposiloval ani v očích veřejnosti. Postupem času se ale jeho úloha ustálila a stala se silnější, tak jak to bylo původně zamýšleno. Pokud by však měla nastat situace, že by byl Senát zrušen, neznamenaloby to podle Roberta Zbírala automaticky problém, záleželo by na dalších přesných změnách, které by s tím souvisely. (Zbíral 2020) *„Těžko si dokáží představit, že by byl Senát zrušen a nic dalšího by se nestalo, ale zavedení přímé volby prezidenta. Ten Senát má pravomoci, které by musel někdo vykonávat a záleželo by na tom, kdo by to dělal. Pokud by šlo o nápady, že by místo Senátu stačilo mít referenda, tak to pokládám za nápad, velmi neperspektivní.“* (Zbíral 2020) Určitě máme státy s jednokomorovými parlamenty, kde si s tím dokáže ten systém poradit. Ale jako společnost jsme podle Roberta Zbírala již zvyklí na současný model a snaha ho měnit by mohla být nebezpečná. Především, pokud politici říkají – podívejte se na systém v tomto státě, jak dobře funguje. Takto jednoduše to brát nelze a přenos systému ze zahraničí je vždycky komplikovaný. To jsme mohli vidět i u přímé volby prezidenta, a tou cestou by Robert Zbíral nešel. (Zbíral 2020)

Aktuální volební systém je dle Roberta Zbírala nastaven dobře a nic by na něm v tuto chvíli neměnil. (Zbíral 2020) *„Rozumím, že by mohl být nějaký ideální super systém, ale zase vstupujeme do něčeho, co je tady již stovky let nějak osvědčeno. Ty volební systémy fungují od 19. století. A já bych na současném systému nic neměnil.“* (Zbíral 2020) Jeho výhody vychází již ze zkušeností z První republiky, tedy že volební systémy do Sněmovny a do Senátu jsou odlišné, generují odlišné výsledky voleb a tím tvoří prostor horní komoře být protiváhou. Naopak jako slabé místo lze vnímat právě jeho dvoukolovost, která je spojena přinejmenším v jednom kole s nižší volební účastí. Robert Zbíral by to však nepovažoval přímo za nevýhodu tohoto volebního systému, ale spíše za jeho vlastnost a nelze to spojovat s legitimitou celého Senátu. (Zbíral 2020) *„To že je nízká volební účast, tak nutně neznamená odraz legitimacy.“*

Každý volič se může rozhodnout, zda k volbám přijde nebo ne. Nikdy jsem nepřijímal myšlenku, že by musel chodit úplně každý k volbám, pokud tam přijde třeba 15 % lidí, kteří vědí proč tam jdou, co chtějí udělat a koho jdou volit, tak je to možná lepší výsledek než když k volbám přijde 60 % lidí, z nich 40 % vidí poprvé lístek ve volební místnosti. Takže si nemyslím, že by byl někdo legitimnější, tím že přijde o 5 % více nebo o 6 % méně voličů. Byl bych rád kdyby lidé chodilo více, ale nemyslím si že je to problém. Vyšší účast by nebylo nic špatného, ale argument: “zrušíme Senát, protože volební účast je nižší”, nepřijímám.” (Zbíral 2020)

Podobný postoj jako v otázce možné změny volebního systému zastává Robert Zbíral také v otázce případných změn pravomocí, které by dle jeho názoru mohly být maximálně kosmetického rázu. Například zapojit Senát více do výběru lidí do některých funkcí, případně prodloužení lhůty pro projednání zákona v horní komoře českého parlamentu. Jeho postoj vychází z toho, že každá změna by mohla vést k podnětům dalších změn, a to jak v nastavení volebního systému tak úpravy některých pravomocí. Mohlo by se tak Senátu stát, že by se pravomoci začaly měnit oběma směry, tedy že by mohl také o část svých kompetencí přijít. (Zbíral 2020)

Politologové

Z oblasti politologie byl sestaven seznam celkem šesti odborníků, kteří se věnují oblasti voleb a volebních systémů. Podařilo se úspěšně realizovat tři rozhovory a to s Jakubem Charvátem z Metropolitní univerzity Praha, Michalem Pinkem z Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity a posledním respondentem byl Jakub Šedo taktéž z Masarykovy univerzity. Dalšími oslovenými byli Michal Kubát z Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy¹⁷ a Roman Chytilík z Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity¹⁸. Posledním osloveným byl Tomáš Lebeda z Univerzity Palackého v Olomouci, se kterým se podařilo navázat spojení, ale z důvodů velkého časového vytížení se nepodařilo přes opakované pokusy sjednat termín rozhovoru. Tomáš Lebeda však k danému tématu vystupoval v diskusním pořadu České televize Otázky Václava Moravce 11. listopadu 2018. Základní postoje k tématu tak budou čerpány z tohoto zdroje. Z těchto důvodů se struktura i obsah odpovědí bude do jisté míry lišit od ostatních odborníků.

Jakub Charvát

Senát je podle Jakuba Charváta velmi významnou komorou. Někdy se hovoří o jakési pojistce demokracie, což může podle něho znít jako přehnané, ale na druhou stranu se ukazuje, jakým způsobem může vyvažovat určité tendence té největší menšiny a válcovat zbytek společnosti. To je zvláště důležité v demokratizujících společnostech, kde jsou tyto tendence poměrně silné. Jeho skutečnou roli vidí Jakub Charvát jako vyvažující vůči vládní většině v Poslanecké sněmovně. Senát je historicky umírněnější komorou a korektivem, pokud vlády přicházejí s kontroverzními zákony. Pokud by měla být tato jeho role nějakým způsobem změněna, nepůjde to podle Jakuba Charváta jen tak samo o sobě dílčí změnou. Bylo by to o přenastavení celého ústavního systému a přepisování Ústavy ČR a do takových změn by se nedoporučoval pouštět. V současnosti je jeho role dostatečná a dobře nastavená. Senát není překážkou legislativního procesu, na druhou stranu je dostatečně silný, aby mohl brzdit autoritářské tendence vládní většiny, jak můžeme sledovat v některých okolních státech. Z tohoto důvodu by se obával, že možné zrušení horní komory by mělo velmi zásadní vliv, protože by to odstranilo onen korektiv a stabilizační prvek, jak v legislativě, tak co se týče

¹⁷ Nepodařilo se domluvit termín konání rozhovoru.

¹⁸ Nepodařilo se navázat komunikaci prostřednictvím mailu ani telefonického kontaktu.

politických rozhodnutí. (Charvát 2020) „*Negativně by to ovlivnilo kvalitu demokracie, jak vidíme třeba v jiných zemích. Maďarsko je typickým příkladem, jak může jedna strana s ústavní většinou válcovat všechny ostatní, byť se v procentech bavíme o zisku někde kolem 40 až 45 % hlasů. V tom je ta role senátu významná a nezastupitelná.*“ (Charvát 2020) A to přestože by Jakub Charvát souhlasil s tím, že Senát je odtržený od občanů, a to zejména proto, že není schopen sám sebe prezentovat. Většinu lidí obecně politika nezajímá, nezajímá je situace v obci kde žijí, natož pak nějaký Senát. (Charvát 2020)

Současný volební systém vnímá Jakub Charvát tak, že není sám o sobě špatný. Generuje nám více či méně umírněné kandidáty a eliminuje extrémní strany. Jeho nedostatkem jsou vysoké požadavky na voliče ve smyslu, že musí během krátké doby přijít dvakrát k volbám hlasovat, což je problém. Je však otázkou, zda to není žádoucí klást vyšší nároky na voliče ve chvíli, kdy má být Senát pojistkou demokracie. (Charvát 2020) Jakub Charvát zmiňuje, že k tomuto má poměrně drsný názor: „*Účast při senátních volbách odpovídá části společnosti, která je schopna orientovat se v politice, politických institucích a chápe jak ten politický proces vypadá. Nemyslím si, že nízká volební účast je problém, byť by mohla být vyšší. A že příčina nízké volební účasti je ve volebním systému. Tím směrem jdou mé úvahy. A pokud bychom s tím přesto chtěli něco udělat, tak můžeme posunout druhé kolo voleb souběžně s volbami do krajských nebo obecních zastupitelstev. Ať v prvním kole jdou volit ti, kteří se o politiku zajímají a vyberou dva nejlepší kandidáty pro druhé kolo, ve kterém by už volila větší část voličů.*“ (Charvát 2020)

Při diskusi o změně volebního systému do Senátu ČR by se snažil Jakub Charvát přesvědčit politiky, ať zůstanou u stávajícího volebního systému. V opačném případě by chtěl od nich nejprve slyšet, proč současný volební systém měnit. Pokud je to z důvodu volební účasti, tak by ji osobně nepovažuje za problém, tak by doporučil alternativní systém australského hlasování, ovšem pouze s jedním povinným hlasem. Pokud bychom přidali ještě kritérium složitosti, tak by naopak doporučil doplňkové hlasování s minimálně jedním a maximálně třemi hlasy. Takový systém by byl pro voliče srozumitelnější a pochopitelnější, protože částečně kopíruje logiku aktuálního volebního systému. (Charvát 2020)

Současně by se nepouštěl do dílčí úpravy pravomocí Senátu, pokud by změna nebyla v komplexu celkových promyšlených změn, které by se diskutovaly několik let pod přísným dohledem odborníků. Poukazuje na dílčí zásah do systému, kterým bylo zavedení přímé volby prezidenta a co to přineslo pro fungování celého systému. (Charvát 2020)

Michal Pink

Podle Michala Pinka je Senát naprosto klíčovou institucí v politickém systému ČR. Bohužel je však často znevažován, byť má svou nepostradatelnou úlohu v otázkách obsazení Ústavního soudu, změn Ústavy ČR, volebních zákonů a tak dále. V těchto otázkách je rovnocenným partnerem i Poslanecké sněmovně. Jakákoliv snaha o jeho zrušení by přinesla pouze vyšší míru rozkolísanosti a nepředvídatelnosti do celého systému. Poslanecká sněmovna je dle jeho názoru náchylnější k emocím a změnám nálad a proto hraje Senát klíčovou roli v legislativním procesu, aby se snažil tyto tendence tlumit. (Pink 2020)

Silné stránky současného volebního systému vidí Michal Pink v dostředivosti volebního systému. Extrémní kandidáti jsou podreprezentováni až marginalizováni, naopak konsensuální kandidáti jsou v Senátu zastoupeni daleko častěji. Nevýhody však spatřuje ve stanovování volebních obvodů. Ty podle něho nerespektují žádné administrativně-správní hranice a upravují se ad hoc. Proto by při diskusích o změně volebního systému neměnit současný volební systém, ale zaměřil by se právě na techničtější záležitosti. (Pink 2020) Prvním je právě problematika volebních obvodů. *„Jednou za 10 let by se vycházelo z kompletního překreslení všech obvodů. Ne že by se překreslovaly obvody ad hoc každé dva roky před těmi volbami jako takovými, protože potom lze najít voliče, kteří volí do Senátu co čtyři roky nebo až jednou za 8 let. Ale ve chvíli kdy dojde ke sčítání lidu, tak na následujících třeba 10 až 12 let, nebo nějaké období, se narýsují senátní obvody tak, aby ta volební soutěž bylo dopředu snadno plánovatelná.“* (Pink 2020) Další dvě úpravy by se již netýkaly pouze senátních voleb, ale obecně všech typů voleb v ČR. Jednalo by se o zavedení pouze jednoho volebního dne a také stanovení fixního termínu pro konání voleb. Například, podzimní volby se vždy konaly první sobotu v říjnu. Opět by to podle Michala Pinka přispělo k lepší předvídatelnosti prostředí. Osobně by se mu líbilo zavedení například australského hlasování pro volby do Senátu ČR, ale je to příliš komplikovaný systém a česká společnost na něho není v současné době připravena. (Pink 2020)

Nebál by se také přidat Senátu pravomoci v některých oblastech, o tom by však bylo třeba vést důkladnou diskusi mezi odborníky i politiky. (Pink 2020)

Jakub Šedo

Svůj pohled na Senát přidal i Jakub Šedo. Jeho role podle něho není malá, ale je trochu skryta. Není přílišné obecné povědomí o tom, jaký vliv na legislativu Senát má a jaká je jeho schopnost prosadit nebo zablokovat určité otázky. Není to úplně mediálně vděčné téma. Naopak už od dob jeho vzniku je probírána jeho legitimita, která bývá spojována s nízkou volební účastí. Senát se obecně netěší zájmu voličů a velké důvěře těch stran, které v něm nejsou úspěšné. Nízká volební účast je podle něho problém, ale nelze ji spojovat s legitimitou. (Šedo 2020) *„Nízká volební účast je problém obou institucí, ale nedokáží si představit nějakou hranici, kdy bychom byli schopni určit, že pokud nevolí alespoň například 50 % lidí, tak to není legitimní. V tu chvíli můžeme odepsat velké množství institucí. Pokud řekneme že 10 % je ještě v pořádku, tak samozřejmě není problém. Nerad bych vázal něco tak silného jako legitimitu na volební účast.“* (Šedo 2020)

Pokud bychom zrušili Senát, tak by tento krok podle Jakuba Šeda zjednodušil pozici vládě, respektive vládní většině v Poslanecké sněmovně. Měla by jistotu, že její zákony nemohou být zdrženy nebo zablokovány. Otázkou by bylo, kdo by převzal pravomoci Senátu v dalších oblastech. Tady by to opět vedlo k posílení sněmovní většiny, respektive v některých případech hlavy státu. (Šedo 2020)

Současný volební systém, jako klasický dvoukolový, má výhodu, že generuje konsensuální senátory, kteří jsou zvoleni většinou zúčastněných voličů ve druhém kole. Jeho základní nevýhodou však podle Šeda je, že je dvoukolový. Pokud je zavedena dvoukolová volba u instituce, kterou voliči nevnímají jako důležitou, byť třeba je, tak tím přirozeně vznikne problém s nízkou volební účastí. (Šedo 2020) *„Posíleno je to ještě spojením prvního kola s jiným typem voleb, komunálními nebo krajskými, takže tam přijdou lidé ještě volit. Ve druhém kole teorie počítá s tím, že jako kandidát přesvědčujete voliče vyřazených kandidátů, aby vás volili. Ale je to spíše o tom, abyste jako kandidát přesvědčil voliče co vás již volili, tak aby znovu přišli.“* (Šedo 2020)

Jakub Šedo není velkým příznivcem dvoukolových volebních systémů. Během diskuse o změně volebního systému by se tak měla řešit především ona dvoukolovost a přejít na systém jednokolový. Variantu, kterou by rozhodně nepodporoval, by bylo zavedení FPTP. To by zcela jistě změnilo charakter celého Senátu. Zajímavou volbou by podle něho mohlo být zavedení Bordova hlasování nebo Demokracie 21 Karla Janečka. Avšak do takto revolučních systémů by se v současnosti nepouštěl. (Šedo 2020)

Naopak by preferoval zavedení doplňkového hlasování, alternativního hlasování nebo případně kombinaci obou těchto systémů. Doplňkové hlasování by bylo pro voliče nejnadhěji pochopitelné. Přesto by Jakub Šedo nejvíce preferoval zavedení nepovinně preferenčního alternativního hlasování. (Šedo 2020)

Při této debatě by se snažil oprostít od debaty ohledně úpravy pravomocí Senátu. Tyto debaty se mezi politiky často dříve či později posunou k tomu, jaká je jejich pozice v horní komoře a podle toho Senát buď to oslabovat nebo posilovat. Aby se mohla vést seriózní debata, musel by nejprve panovat široký konsensus na tom, jaký by Senát měl být. (Šedo 2020) *„Bude-li širší konsensus, že je senát až příliš silný, tak ho oslabme. Bude-li široký konsensus, že je senát příliš slabý, tak ho posilme. Můj osobní dojem spíše je, že bude lepší do toho nesahat a nesnažit se nějaké silové prosazení ať již posílení nebo oslabení Senátu. Obojí by pravděpodobně nevedlo k žádné další stabilizaci systému, spíše naopak.“* (Šedo 2020)

Tomáš Lebeda

Podle vyjádření Tomáše Lebedy je Senát tou klidnou a rozvážnou komorou. Jeho polarizace je nízká. Tomu napomáhají dvě skutečnosti. První je vlastnost samotného volebního systému, který do velké míry eliminuje extrémní kandidáty. Druhou skutečností je to, že v senátu jako komoře parlamentu není dělení na vládu a opozici. Senátoři jsou také více autonomní, kdy téměř polovina z nich není členem žádné politické strany, oproti pouze 10 % poslanců. (Česká televize 2018)

U tématu možného zrušení Senátu se Tomáš Lebeda na tento problém díval z pohledu, zda by se ho, v případě snahy někoho zrušit Senát, občané zastali. Jeho názor je, že nikoli. (Česká televize 2018) *„Řeknu vám proč. Když se podíváte na dlouhodobé řady podpory demokracie v ČR, tak dlouhodobé časové řady jsou takové, že dlouhodobě je demokracie nejlepším způsobem vládnutí přesvědčena menší část, menší polovina české společnosti, to je dost hrůzostrašné pokud si vezmeme, že v západní Evropě to bývá kolem 90 %, i více. Hodně přes 90. U nás je to často necelá polovina. Teď v tom posledním výzkumu z roku 2018 je to přes polovinu, nevím zda je to náhlý výkyv, protože naposledy to tak bylo v roce 2004. Předtím to bylo 46 %, sem tam 50 %, ale nikdy ne přes 50 %. Můžeme si odpočítat významnou část společnosti, polovinu, která říká, že za určitých okolností může být autoritářství lepší nebo je jim to jedno, což je možná ještě horší varianta. Pro tyto lidi ústavní pojistky, které mají chránit demokracii, nejsou důležité. Teď je zbývající polovina, která demokracii podporuje. Když se na*

to podíváme, tak zjistíme, že spousta z těch lidí, kteří podporují demokracii, o demokracii toho ví relativně málo.“ (Česká televize 2018) Podle jeho názoru by se na západě nemohlo stát, že by ve volbách uspěl někdo, kdo zároveň s tím koupil velký mediální dům. Protože si občané uvědomují, že by to nebylo dobré pro demokracii. Ve stejném duchu si lidé uvědomují, proč je důležité mít druhou komoru parlamentu. A v situaci, kdy daný stát druhou komoru nemá, tak si společnost uvědomuje, že existují jiné pojistky demokracie, které jsou důležité. A to se Tomáš Lebeda obává, že velká část české společnosti netuší. (Česká televize 2018)

Vysvětlení této situace podle něho spočívá v tom, že: „Nikdo české společnosti pořádně nevysvětlil, co ta demokracie znamená, co vyžaduje. My jsme úplně přeskočili to, co Němci velmi důsledně po válce udělali, a to je nějaká výchova k demokracii. U nás je to bráno jako indoktrinace. Bohužel demokraty z lidí neuděláte tím, že si budete myslet, že se sami demokraty stanou. Někdo musí společnosti vysvětlit proč demokracie je pro ně nejlepším způsobem vlády a co dělat proto, aby si demokracii zachovali. Bohužel to nikdo těm lidem nevysvětlil.“ (Česká televize 2018)

Pokud jde o volební systém, tak Tomáš Lebeda zastává názor, že se za více než 25 let nastřádala řada problémů. Jedním z nich je problém se zpracováním volebních výsledků, kdy volební komise nedokáží správně a přesně vše spočítat a nakonec výsledky musí přehodnocovat soudy. Když se podíváme na samotné volby do Senátu, tak je podle něho škoda, že se nepodařilo prosadit australské hlasování. Osobně by však Tomáš Lebeda preferoval spíše doplňkové hlasování, které by bylo pro český Senát vhodnější. (Česká televize 2018) „*Je to kompromis mezi alternativním hlasováním a stávajícím dvoukolovým a hlavně se strašně snadno komunikuje. Volič, který zná dvoukolový systém, tak si ho snadno představí... Je podle mě jednodušší než relativně složitý systém postupného vyřazování kandidátů, jako to dělá ten australský.“ (Česká Televize 2018)*

Diskutované volební systémy

Volby jsou jedním ze způsobů, jak probíhá výběr osob, které následně rozhodují o dalším vývoji na území, kde se volby konaly. Přímé volby jsou nejrozšířenější formou, jak legitimizovat a obsazovat legislativní orgány, byť v některých zemích jsou zneužívány pouze k potvrzení legitimacy vládnoucího režimu. (Šedo 2004: 11)

Volby jsou tak základem drtivé většiny států světa. Abychom mohli s volbami a volebními systémy pracovat, je nutné si určit výchozí klasifikaci volebních systémů. Rozlišujeme množství přístupů a klasifikací k rozdělení volebních systémů. V této práci budeme vycházet z nejrozšířenějšího vymezení na čtyři základní typy, které se dále dělí na řadu dalších podtypů. Jedná se o typy volebních systémů většinových, poměrných, semiproporčních a smíšených. (Hloušek, Kopeček, Šedo 2018: 163)

Většinové volební systémy se zpravidla používají v jednomandátových obvodech¹⁹, kdy mandát je přidělen vítěznému kandidátovi. Poměrné volební systémy rozdělují mandáty v daném volebním obvodu (více či méně) podle poměru hlasů, které získaly jednotlivé kandidátní listiny. U semiproporčních volebních systémů se využívá většinová technika, a to ve smyslu, že jsou mandáty přiděleny kandidátům s největším počtem hlasů. Není však zaručeno, že všechny mandáty připadnou jedné kandidátní listině. A smíšené volební systémy jsou takové, ve kterých využíváme pro přidělování části mandátů většinové a pro část poměrné volební systémy, avšak s podmínkou, že obě tyto části musí mít reálný vliv na výslednou podobu orgánu, do kterého se volby konají. Nelze sem tedy zahrnout například systém, kdy by se o rozložení mandátů rozhodovalo pomocí poměrného systému a většinový by byl použit pouze pro výběr kandidátů na kandidátkách, kteří takto přidělený mandát získají. (Chytilík et al. 2009: 47)

V České republice se pro volby do Senátu Parlamentu ČR používá většinový volební systém, který je zakotven v Ústavě. (Poslanecká sněmovna 2020) Občas zaznívají hlasy, například i od Pavla Rychetského, zda by neměl být volební systém mezi Senátem a Poslaneckou sněmovnou prohozen. V současné době však takováto změna rozhodně není reálná. Navíc by to vyžadovalo hlubší debatu o přenastavení celého systému parlamentních voleb a s tím souvisejících dalších problematik, které by z takové změny vycházely.

¹⁹ V případě vícemandátových obvodů jsou veškeré mandáty v daném volebním obvodu přiděleny jedné kandidátní listině. (Chytilík et al. 2009: 47)

V následujících podkapitolách budou vysvětleny volební systémy, které zaznívaly jako návrh, jak ze strany politických subjektů, tak ze strany odborníků. Na závěr této kapitoly bude věnován prostor také návrhu na zrušení Senátu Parlamentu ČR a třem spíše techničtějším záležitostem volebního systému.

Absolutně většinový systém

Celým názvem se nazývá Absolutně většinový dvoukolový systém²⁰. Jak již ze samotného názvu vyplývá, tak dvě jeho základní vlastnosti jsou získání absolutní většiny pro zvolení a dvoukolovost. (Chytilík et al. 2004: 74)

Většina zemí, vyžadující po vítězném kandidátovi silnou podporu, používá právě tento systém. Systém se může lišit v detailech, ale typické je pro získání mandátu v prvním kole potřeba získat 50 % + 1 hlas. V případě, že žádný z kandidátů nedosáhne požadovaného výsledku, nastává druhé kolo. Druhé kolo pak u uzavřených druhých kol typicky probíhá se dvěma nejsilnějšími kandidáty, kteří získali v kole prvním nejvíce hlasů. Ve druhém kole poté vítězí kandidát, který získá více hlasů. (Hloušek, Kopeček, Šedo 2018: 168)

Právě tento dvoukolový většinový volební systém s uzavřeným druhým kolem je využíván pro volby do Senátu Parlamentu ČR. Jeho účinkům bude podrobněji věnován prostor v následující kapitole.

Systém spojující absolutní většinu s relativní

Tento volební systém je někdy nazýván také jako dvoukolový většinový s otevřeným druhým kolem. Tento volební systém je výrazně podobný jako absolutně většinový dvoukolový systém. První kolo voleb probíhá podle stejných pravidel a parametrů, jak o tom bylo psáno v minulé kapitole. Rozdíl nalezneme v tom, že do druhého kola volby mohou v tomto případě postoupit více než dva kandidáti, typicky tři, případně všichni kandidáti, kteří překonají stanovenou hranici. Vítězem se následně ve druhém kole stává kandidát, který získá nejvíce hlasů, přestože to není nadpoloviční většina. (Hloušek, Kopeček, Šedo 2018: 168-169)

Typicky uváděným příkladem tohoto systému jsou volby do Národního shromáždění ve Francii. Volby zde probíhají v jednomandátových obvodech. V prvním kole mandát získá

²⁰ Další používané názvy jsou prezidentský dvoukolový (Lebeda 2004: 25), uzavřený dvoukolový systém nebo dvoukolový většinový s uzavřeným druhým kolem. (Antoš 2008: 85)

kandidát, pokud získá absolutní většinu hlasů, při účasti alespoň čtvrtiny voličů v daném volebním obvodu. Do druhého kola volby, v případě nezvolení v prvním kole, postupují dva nejúspěšnější kandidáti a všichni další, kteří získali alespoň 12,5 % hlasů. Tímto se snaží francouzský systém voleb podporovat možnost formování stranických koalic. (Chytilík et al. 2009: 153)

Účinky obou zkoumaných dvoukolových systémů jsou především eliminace extrémních a antisystémových stran a silná podpora vítězných kandidátů²¹. Tím je minimalizována hrozba, že by byl zvolen kandidát, který je pro většinu voličů v daném obvodu neakceptovatelný. Měl by také napomáhat spolupráci stran již před samotnými volbami nebo alespoň mezi prvním a druhým kolem. I pokud by kandidát antisystémové strany postoupil z prvního do druhého kola, tak jeho šance na získání nových voličů ve druhém kole je nízká. Naopak často vzniká široká podpora ostatních stran pro jeho protikandidáta. (Strmiska et al. 2005: 112-114) V případě absolutně většinového systému lze tento vliv pozorovat v zastoupení stran v horní komoře Parlamentu ČR. Tímto systémem je dlouhodobě penalizována KSČM, která však zvládla přesto získat v historii celkem osm mandátů senátora. Tento fakt byl dán tím, že podpora KSČM je silně koncentrována v některých volebních obvodech a zároveň vysokou disciplinovaností voličů KSČM chodit k volbám. (Lebeda 2011: 262) Aktuálně nemá KSČM, a například ani SPD, jediného senátora. Naopak KDU-ČSL, jako dlouhodobě malá strana, je historicky úspěšná při volbách do Senátu, což je především díky jejímu regionálně silně zastoupenému elektorátu²².

V případě systému spojujícího absolutní většinu s relativní lze jako příklad účinku sledovat zastoupení ve zmiňovaném Národním shromáždění. Příkladem je Národní fronta, která měla například v roce 1997 podporu zhruba 15 % hlasů, přesto získala pouze jeden z 577 mandátů. (Hloušek, Kopeček, Šedo 2018: 169-170)

Dvoukolové systémy mají ale také své nevýhody, které můžeme pozorovat i u nás při volbách do Senátu. Je to samotná dvoukolovost, kdy je třeba aby voliči přišli dvakrát k volbám. To zvyšuje náklady na samotné pořádání voleb, ale také to má vliv na nižší volební účast, především ve druhém kole. Dalším z důvodů pro nižší volební účast ve druhém kole je vlastnost, která je spojena s dvoukolovým systémem, kdy v prvním kole může volič hlasovat

²¹ V případě uzavřeného druhého kola absolutní většinou, ve variantě s otevřeným druhým kolem se získání vítěze bude blížit této většině.

²² Podrobně se problematice a historii reprezentace stran v Senátu věnuje Tomáš Lebeda ve svém článku pro Sociologický časopis z roku 2011 (Lebeda 2011)

pro svého oblíbeného kandidáta (tzv. „hlas srdcem“), ve druhém pak pro kandidáta, který je pro něho přijatelnější (tzv. „hlas rozumem“). Tím se motivace řady voličů jít ke druhému kolu voleb a volit pouze „přijatelného“ kandidáta snižuje. (Hloušek, Kopeček, Šedo 2018: 170)

First past the post

First past the post (FPTP) je anglické označení pro většinový volební systém, který v českém prostředí bývá nazýván jako systém prvního v cíli nebo systém relativní většiny. Často bývá označován také za „královský volební systém“, jehož nejtypičtějším příkladem používání je britský politický systém. Patří do většinových volebních systémů, přestože generuje často spíše vítěze s podporou největší menšiny. (Chytilík et al. 2009: 111)

Ať již budeme nazývat FPTP jakkoliv, jeho základními charakteristikami jsou:

1. Jednokolová volba
2. Jednoho kandidáta
3. V jednomandátovém obvodu
4. Vítězem se stává kandidát, který získá nejvíce hlasů. (Chytilík et al. 2009: 112)

Odborníci na volební systémy se shodují, že FPTP je jednoduchým volebním systémem a to jak pro voliče tak pro samotné zjišťování výsledků voleb. Voliči si vyberou jednoho kandidáta na hlasovacím lístku, následně se sečtou odevzdané hlasy a jednoduše se sečtou hlasy pro jednotlivé kandidáty. Ten kandidát, který jich získá nejvíce, získává mandát. Proto bývá tento systém vhodný pro státy, ve kterých je nízká gramotnost. Systém je jednoduchý, jasný a nemá žádné subtypy. Složitější je zkoumání účinků systému FPTP. Maurice Duverger formuloval pravidlo, které definuje vztah mezi volebním systémem FPTP a bipartismem. Jak se ale následně ukázalo, lze hovořit spíše o tendencích než o pravidle. (Chytilík et al. 2009: 113-114) Možné rysy nebo efekty však formulovat lze. FPTP má schopnost nikoliv však povinnost:

- Generovat jednobarevné většinové vlády
- Generovat jednobarevnou opozici

- Nabízet voličům možnost zvolit si mezi dvěma alternativami, které by mohly vládnout²³.
- Podporovat velké rozšířené strany^{24 25}. (Reynolds, Reilly, Ellis 2005: 36-45)

Typický příklad FPTP, který je zmiňován vždy jako první, jsou volby do dolní komory britského parlamentu. I tam lze v posledních volebních obdobích sledovat jistou erozi rysů, které by měl přinášet tento volební systém. Problematika vytváření jednobarevných většin, potažmo vlád, jednobarevná opozice, sílící zastoupení Skotské národní strany a dalších. A to přesto, že konzervativní vláda je aktuálně po posledních volbách z prosince 2019 jednobarevná a má sněmovní většinu. Pouze to potvrzuje to, že snažit se formulovat pravidla i pro takovýto volební systém je příliš silné tvrzení. A bohužel, řada českých politiků, mylně vychází z těchto „pravidel“ při uvažování o tomto volebním systému.

Alternativní (Australské) hlasování

Australským hlasováním je v ČR a obecně v Evropě často nazýván systém alternativního hlasování. V Austrálii bývá nazýván jako preferenční hlasování. Alternativní hlasování se aplikuje převážně v zemích Pacifiku. (Chytilík et al. 2009: 126) Od dvoukolových většinových systémů se liší tím, že se v něm nekonají další volební kola pro voliče. Naopak voliči realizují mnohonásobnou volbu během jednoho hlasování. (Chytilík et al. 2004: 83)

Alternativní hlasování probíhá převážně v jednomandátových obvodech, což je také český případ. Z mechanického hlediska je nejdůležitější charakteristikou možnost, někdy také nutnost, vyjádřit kompletní preference všech kandidátů. Převážně se tak děje číslováním, kdy volič de facto určuje pořadí, v jakém by kandidáty volil. (Lebeda 2004: 26)

Při následném zjišťování výsledků se rozhodující momenty dějí na předních místech a pak na jejich konci. Jako první se sečtou první preference kandidátů a pokud některý z nich získal více než 50 % hlasů, tak získává mandát. Pokud ne, tak je vyškrtnut kandidát s nejméně prvními preferencemi a jeho hlasy jsou přiděleny kandidátům, kteří byli na druhé preferenci. Pokud po tomto kroku získal některý kandidát více než 50 % hlasů, získává mandát. Pokud nikoliv,

²³ Díky tomu, že podprezentovává menší třetí strany a případně nové strany, které se snaží vstoupit do stranického systému.

²⁴ Menší strany zvyšují svou šanci uspět v případě, že mají v daném obvodu koncentrované zastoupení. Například se jedná o regionální strany nebo o strany zastupující menšinu v daném obvodu.

²⁵ Další možné účinky viz. Chytilík 2009: 116-118

dochází k eliminaci dalšího kandidáta s nejméně hlasy a ty jsou opět přerozděleny podle další preference na daných lístcích. Takto se postupuje pořád dokola, dokud jeden z kandidátů nezíská více než 50 % hlasů nebo dokud nezbydou pouze dva kandidáti. Ve druhém případě následně vyhrává ten, který má více hlasů. (Chytilík et al. 2009: 127-128)

U alternativního volebního systému rozlišujeme několik subtypů, které se od sebe liší tím, kolik preferencí nutí voliče označit u kandidátů na hlasovacím lístku. Podle toho rozlišujeme povinné alternativní hlasování, nepovinné alternativní hlasování a omezené alternativní hlasování. U povinného alternativního hlasování musí volič označit pořadí u všech kandidátů na volebním lístku, aby byl jeho hlas platný. U nepovinného alternativního hlasování je pro platnost hlasu nutné, aby volič označil preferenci nejméně u jednoho kandidáta. Označení dalších preferencí již pro platnost hlasu není nezbytné. S tímto subtypem alternativního hlasování se také pojí pojem „vykrmování“²⁶. Označení této hlasovací strategie znamená, že volič označí právě pouze jednoho kandidáta na volebním lístku a další preference již neudělí. V některých částech Austrálie se „vykrmování“ vyskytuje u voličů na zhruba 30 % hlasovacích lístků. Omezené alternativní hlasování se vyznačuje tím, že určuje přesný minimální počet preferencí, které musí volič udělit, aby byl hlas platný. (Chytilík et al. 2009: 129) V případě návrhu z roku 2018 pod vedením Jiřího Dienstbiera se jednalo právě o subtyp omezeného alternativního hlasování. Aby byl hlas platný, musely by být uděleny podle návrhu alespoň tři preference. (Senát 2018a)

U nepovinného a omezeného subtypu alternativního hlasování mohou nastat situace, kdy vítěz získá méně než 50 % hlasů, protože nám určité množství hlasů během zjišťování výsledků z procesu vypadne. Naopak u povinného alternativního hlasování mohou nastat situace, především u států s nízkou politickou gramotností, kdy je označení preference u všech kandidátů obtížné. Voliči tak buďto označí preference u kandidátů, které neznají, více či méně náhodně nebo nahodile. V opačném případě by se jejich hlas stal neplatným. Některé strany tak v případě povinného alternativního hlasování nabízí svým voličům pokyny, jak jednotlivé preference udělit. (Chytilík et al. 2009: 129-130)

Důležitým prvkem tohoto typu volebního systému je neštěpení hlasů v určité části politického spektra. Na základě pořadí preferencí mohou také strany získávat informace od svých voličů. Zjistí, které subjekty, případně kandidáti jsou jim blízcí a měly by uvažovat o

²⁶ V angličtině je používán výraz *plumping*.

spolupráci. (Chytilík et al. 2009: 130) Reilly (2004) uvádí pět základních charakteristik účinků, které má alternativní hlasování:

1. Produkuje vítěze se ziskem absolutní většiny,
2. Pomáhá agregaci příbuzných zájmů,
3. Zabraňuje možnému roztržštění hlasů²⁷
4. Získává sofistikované informace, které voliči svou volbou uvádí,
5. Podporuje centristickou a umírněnou politiku a preferenční výměnu²⁸ mezi stranami. (Reilly 2004: 257)

Velkým příznivcem alternativního hlasování je třeba také ústavní soudce Jan Filip, který tento systém doporučuje dlouhodobě²⁹.

Doplňkové hlasování

Doplňkové hlasování je volebním systémem pokročilého volebního designu. Tento systém se skládá z prvků FPTP (systému prvního v cíli), alternativního hlasování a silného dvoukolového systému. (Reilly 2001: 16)

Tento systém má dva základní znaky:

- 1) Možnost voličů udělit kromě první preference ještě nejméně jednu další „doplňkovou“ preferenci.³⁰
- 2) Existenci „virtuálního“ druhého kola, které nastává, pokud v prvním kole nezíská žádný z kandidátů nadpoloviční většinu. Do takového druhého kola postupují dva neúspěšnější kandidáti z prvního kola, ostatní jsou eliminováni. Následně se zjišťuje, který ze dvou kandidátů získal od voličů další preferenci, případně který je v preferencích daného voliče výše. Takový kandidát získá další hlas. Vítězem se stává kandidát, který z druhého kola získal více hlasů. Další hlas zůstává nevyužitý pouze v případě, že volič na svém lístku neměl ani jednoho z postupujících kandidátů. (Chytilík et al. 2009: 158-159)

²⁷ Anglicky vote splitting.

²⁸ Anglicky preference swapping.

²⁹ Podrobně se tomu věnuje v publikaci „Ústava ČR a volební systém pro volby do sněmoven Parlamentu“. (Filip 1994)

³⁰ Maximální počet doplňkových hlasů se stanovuje v každé zemi a volbách, kde je systém používán, samostatně. (Chytilík et al. 2009: 158)

Tento volební systém by mohl být zajímavou volbou pro etnicky či jinak rozdělené společnosti, ve které jsou ve volebním obvodu dva silní kandidáti a více menších. Na jednu stranu systém zvýhodňuje kandidáty se silnou podporou, tzn. prvním preferenčním hlasem. Také je nutí k dostředivé politice vzhledem ke kandidátům s menší podporou, aby si u nich získali druhou nebo další preferenci a tím získali jejich hlas. (Chytilek et al. 2009: 160)

Doplňkové hlasování nelze za žádných okolností spojovat s alternativním hlasováním, jak činí například A. Lijphart, Carey a Shugart (Lijphart, Carey, Shugart in Chytilek et al. 2009: 159) Každý z těchto volebních systémů nám při stejném označení preferencí jednotlivých kandidátů na hlasovacích lístcích přinese jiné výsledky³¹.

Bordovo hlasování

Bordovo³² hlasování je řazeno na rozhraní mezi většinovými a semiproporčními systémy. Lze ho použít jak v jednomandátových tak ve vícemandátových volebních obvodech. Voliči při jeho použití určují pořadí všech kandidátů, tedy kompletní preference. Kandidátům jsou podle umístění přiděleny body dle daných pravidel. Vítězem se stává kandidát, který získá největší počet bodů. Příklady tohoto hlasování můžeme nalézt i ve sportu³³, kdy je vítěz bodově zvýhodněn oproti zbytku pořadí. (Chytilek et al. 2009: 167)

Účinky se liší podle počtu kandidátů, kteří v daném obvodu (případně závodě) jsou. Při malém počtu kandidátů dochází často ke strategickému hlasování, které má za cíl vyřadit některé kandidáty. V takovém případě lze jen těžko předpovídat jakékoli výsledky. Naopak při větším počtu kandidátů má Bordovo hlasování tendence generovat tzv. „Condorcetova vítěze“, tedy kandidáta, který by zvítězil proti libovolnému z dalších kandidátů, pokud by se utkali pouze oni. (Chytilek et al. 2009: 167-168)

Borda count, což je název používaný v anglickém jazyce, má tendence produkovat vítěze, kteří jsou umírnění, konsensuální a nejméně neoblíbení. Naopak eliminují extrémní kandidáty. Nelze to však reflektovat příliš v reálných politických podmínkách, protože tento systém není téměř používaný. I proto je Bordovo hlasování nepříliš prozkoumaným volebním systémem, kterému se volební vědci věnují především na hypotetických příkladech. (Chytilek et al. 2009: 168-170)

³¹ Modelový příklad viz. Chytilek 2009: 159.

³² Je pojmenováno podle matematika J.-CH. de Bordy, který ho navrhl v roce 1770. (Chytilek et al. 2009: 167)

³³ Například světový pohár v lyžování nebo formule 1.

Demokracie 21

Demokracie 21³⁴ je volební systém vymyšlený českým matematikem Karlem Janečkem. Ten se ho snaží prosadit, pomocí svého institutu, pro různé typy voleb. Tento volební systém vychází z hlasovací metody a je založen na udělování kladných a záporných bodů pro jednotlivé kandidáty a jedná se o jednokolový volební systém.

Při volbách do Senátu ČR by měl každý volič ve svém obvodu tři plusové hlasy a jeden minusový hlas. Lze je využít všechny nebo pouze část z nich. Pro možnost udělit záporný hlas však musí volič udělit minimálně dva plusové hlasy. Současně plusové hlasy nelze kumulovat pro jednoho kandidáta. Vítězem je ten kandidát, který má nejvíce hlasů poté, co jsou sečteny všechny kladné hlasy pro kandidáty a zároveň odečteny všechny záporné hlasy. V případě, že by nastala rovnost hlasů dvou kandidátů po spočítání výsledků, tak se vítězem stává kandidát, který získal více kladných hlasů. Pokud by i v tomto případě byl počet shodný, rozhodoval by los. (Institute H21 2020b)

Podle autora návrhu jsou efekty volebního systému:

- Lepší dosažení shody
- Zabránění tříštění hlasů
- Přesnější vyjádření voličských preferencí než u systémů s jedním hlasem
- Minusový bod dělá volbu atraktivnější, což může pozitivně působit na volební účast
- Jednoduchost na porozumění (Institute H21 2020a)

Účinky volebního systému však nelze doložit na konkrétním případě politických voleb. Takový to systém by pravděpodobně eliminoval extrémní a kontroverzní kandidáty. Naopak by podporoval kandidáty, kteří jsou konsensuální a nevzbuzují negativní emoce.

Zrušení Senátu

Jednokomorové parlamenty můžeme nalézt v řadě zemí Evropy, například ve Švédsku, Dánsku, Portugalsku, Slovensku nebo Maďarsku. Ve většině evropských zemí je však bikameralismus, tedy dvoukomorový parlament. Typickými důvody pro druhé komory jsou historická tradice nebo federální či regionální zastoupení. (Klokočka 2006: 339)

³⁴ Je třeba podotknout, že tomuto volebnímu systému není v odborné literatuře věnována pozornost, a proto jeho vysvětlení probíhá na základě informací samotného institutu Karla Janečka. Z tohoto důvodu je třeba na jeho prezentaci pohlížet s vyšší mírou kritického uvažování.

Česká republika se řadí mezi státy, které mají dvoukomorový parlament, Poslaneckou sněmovnu a Senát, přestože Senát jako instituce fakticky vznikl až v roce 1996. (Vodička, Cabada 2007: 254) Obě komory se podílejí na zákonodárném procesu. Jsou na sobě více méně nezávislé a vzájemně se od sebe liší, ať již počtem mandátů nebo také volebním systémem, na základě kterého jsou jednotlivé komory obsazovány. Již od samého vzniku Senátu byl jako komora terčem kritiky. Kritika míří na jeho slabost, na jeho zbytečnost, na zdržování legislativního procesu, nízkou volební účast a dalo by se pokračovat. (Kysela 2004: 19-21) Senát je z Ústavy slabší institucí než Poslanecká sněmovna a měl by fungovat jako forma pojistky nebo brzdy proti přílišné moci Poslanecké sněmovny. Je tak jedním z prvků dělby moci v zákonodárné složce. Senát sice může být pomyslnou brzdou, nikoliv však tělesem, které by mohlo blokovat běžné zákonodárství. Většina v Poslanecké sněmovně může Senát relativně pohodlně přehlasovat. Z tohoto pohledu je český Senát chápán spíše jako slabá komora. (Wintr 2006: 67-68)

Pozice a síla Senátu vzrůstá v případech přijímání ústavních zákonů, volebních zákonů, jednacího řádu Senátu a stykového zákona. Obzvláště důležitá je nemožnost měnit Ústavu a volební zákony bez souhlasu Senátu. Podle Jana Wintra by bylo příliš nebezpečné, pokud by o změnách Ústavy rozhodovala pouze většina 120 poslanců. Politici a politické strany mají totiž často tendence pokoušet se měnit pravidla politické hry. Další z klíčových kompetencí je schvalování soudců Ústavního soudu, které Senátu navrhuje prezident republiky. (Wintr 2006: 68-70)

A kdy by nastala v ČR doba na zrušení Senátu? Obecně lze formulovat několik důvodů, proč se druhé komory stávají zbytnými. První z nich je, pokud by Senát byl příliš silný a zabraňoval efektivnímu vládnutí. V takovém případě by bylo relevantní se bavit o změnách v ústavním systému. Nikoli však o zrušení Senátu, ale o úpravě jeho pravomocí. To však v českém případě není. Senát může být Poslaneckou sněmovnou v běžné legislativě přehlasován. Druhým důvodem, který by mohl být pro český Senát představitelnější, by byla situace, pokud se stal neviditelným, nekonfliktním a bezvýznamným tělesem. (Kysela 2004: 82-84)

Volební obvody

Pro volby do Senátu máme stanoveno 81 volebních obvodů. V jednotlivých volebních obvodech pro senátní volby by počet obyvatel neměl být vyšší nebo nižší o 15 % než je průměr. V opačném případě se volební obvody překreslují, aby byl naplněn ústavní princip rovnosti voleb. (Wintr 2006: 35) Běžně je tento princip vnímán optikou, že všichni voliči mají stejný počet hlasů a jejich hlas má stejnou váhu. V moderním pojetí tohoto principu se s ústavně zaručenou rovností hlasů pracuje v širším smyslu. Vnímá se i rovnost počtu hlasů, váhy hlasů a rovnosti příležitostí. S většinovými volebními systémy se však pojí také dvě rizika narušení této rovnosti: malapportionment a gerrymandering. (Antoš 2013: 140)

Malapportionment je nerovnoměrné rozdělení mandátů mezi jednotlivé volební obvody. Při tomto rozdělení neodpovídá počet mandátů pro daný obvod počtu lidí, kteří v daném obvodu žijí. V takovém případě je porušena zásada rovnosti, protože hlas voliče v každém obvodu nemá stejnou váhu. Tyto situace mohou vzniknout dvěma způsoby. Zaprvé přímým zásahem někdo stanoví obvody tak, aby každý z nich měl jiný počet obyvatel. Druhým způsobem je forma nečinnosti, kdy se hranice volebních obvodů nemění, přestože dochází k přesunům obyvatel mezi jednotlivými obvody. Některé obvody se tak vylidňují, další se naopak zvětšují. Řešením malapportionmentu je v jednomandátových obvodech stanovení hranic takovým způsobem, aby v nich byl zhruba stejný počet voličů a aby byly pravidelně reflektovány demografické změny a přesuny obyvatel revizí hranic volebních obvodů. Paradoxně při pravidelné revizi volebních obvodů může docházet ke zvýšení rizika gerrymanderingu. (Antoš 2013: 140-142)

Gerrymandering lze definovat jako záměrnou manipulaci s hranicemi volebních obvodů tak, aby to vedlo ke zvýhodnění určitých kandidátů v daném volebním obvodu, popřípadě určitých politických stran. Svůj původ má tento pojem ve USA na začátku 19. století. Gerrymandering je charakteristický tím, že buď roztříštíme voličskou podporu nějakého kandidáta do několika obvodů, nebo naopak koncentrujeme voliče určitého kandidáta do jednoho volebního obvodu. Z toho pak lze těžit v okolních volebních obvodech. Prvním způsobem lze účinně rozdělit podporu kandidáta v jeho silném regionu do několika volebních obvodů, a tím ji roztříštit, protože v nich bude převládat většinová populace. Druhý případ je účinný v situaci, kdy jsou pozice dvou politických stran na určitém území téměř vyrovnané, ale v určitých okresech je každá z těchto dvou stran silnější. V takovém případě může dojít ke sdružení silných okrsků jedné ze stran do jednoho volebního obvodu, ve kterém daná strana

výrazně zvítězí. Uměle tím ale snížíme její podporu v ostatních volebních obvodech, ve kterých, byť třeba těsně, vyhraje konkurenční strana. A to přesto, že při celkovém součtu hlasů ve všech volebních obvodech budou síly vyrovnané nebo vítězná strana získá dokonce méně hlasů. Řešením je přesné stanovení pravidel pro tvorbu volebních obvodů a jejich změnu. Další, možná následnou možností, by bylo, svěřit tvorbu volebních obvodů orgánu nebo instituci, která je na volební soutěži a jejich účastnících nezávislá. (Antoš 2013: 142-143)

Problémem českých volebních obvodů je především četnost změn, kdy se volební obvody upravují alespoň z části každé dva roky. To nepřispívá ke stabilitě a předvídatosti volebního prostředí pro voliče ani pro kandidáty v senátních volbách. Druhým problémem je samotná definice, na základě které se rovnost hlas počítá. Ta totiž operuje s počtem obyvatel v daném volebním obvodu, ne s počtem voličů. Tím se poměr voličů v jednotlivých obvodech může výrazně lišit. (Antoš 2013: 144-146)

Podle výzkumu Marka Antoše se ukázalo, že během prvních 16 let fungování Senátu docházelo postupně ke zvyšování malapportionmentu. Marek Antoš proto formuloval řadu doporučení. Prvním z nich je, aby revize volebních obvodů probíhala v delších předem stanovených cyklech, konkrétně 12 let. Dále aby rozdíl voličů v jednotlivých volebních obvodech byl maximálně 3 %. Případná korekce během 12 letého cyklu by nastala pouze v případě, kdy by odchylka přesáhla 15 %. Třetím doporučením je stanovení obecných kritérií pro vymezení volebních obvodů, která by měla respektovat hranice komunit. Posledním a neméně důležitým doporučením je také vytvoření nezávislé odborné komise, která by změny navrhovala. (Antoš 2013: 153-154)

Korespondenční hlasování

V demokratických zemích se při volbách používají dva hlavní způsoby hlasování. Prvním a nejběžnějším je osobní hlasování ve volební místnosti. Na místě je volič zkontrolován prokázáním totožnosti a porovnáním s voličskými seznamy. Následně vybere, popřípadě upraví volební lístek a vhodí jej do hlasovací urny. Z nich jsou po skončení voleb spočítány výsledky. (Ochmannová 2006: 215)

Druhým hlavním způsobem hlasování je korespondenční, který je určen voličům, kteří se nemohou dostavit z různých důvodů do volební místnosti a volit běžným způsobem. Podmínkou pro dobré fungování korespondenční volby je fungující poštovní služba, která má dosah na většinu voličů, skrze kterou je hlas poslán a volič se tak zapojí do volebního procesu. (Ochmannová 2006: 215)

Korespondenční hlasování je pro řadu lidí pohodlnější, protože nemusí osobně do volební místnosti, mohou snadněji hlasovat ze zahraničí apod. Nese s sebou však také řadu rizik. Jedním z nich je zachování tajnosti voleb, aby volič nemohl být podle svého hlasu identifikován. Druhým rizikem je, že během přepravy se může hlasovací lístek poškodit, ztratit nebo znehodnotit a tím volič přišel o právo volit. (Ochmannová 2006:218-219)

Otázkou také je, komu všemu je korespondenční způsob volby umožněn. Zde lze hovořit o třech základních možnostech, pokud vezmeme jako příklad ČR. První možností jsou občané ČR, kteří jsou v zahraničí. V současnosti lze v některých typech voleb volit v zahraničí, pouze ale na zastupitelských úřadech, které mohou být vzdáleny i stovky kilometrů. Druhou možností jsou občané ČR, kteří k tomu mají stanovené důvody, například zdravotní důvody. Třetí možností je umožnit korespondenční hlasování všem občanům ČR. (Ochmannová 2006: 219-220)

Na korespondenční hlasování se lze dívat z mnoha pohledů³⁵ a je třeba před samotným zavedením dostatečně zvážit všechna rizika a vhodně je eliminovat. V současnosti je v legislativním procesu návrh na zavedení korespondenční volby z Ministerstva vnitra. Možnost korespondenčního hlasování by se týkala pouze občanů ČR v zahraničí.

Recall

Recall³⁶ je jedním z prvků přímé demokracie, při kterém lze netypickým způsobem zasahovat do personálního obsazení mandátů. (Lajsek 2010: 133) Recall můžeme rozdělit na čtyři základní varianty:

1. Čistě voličský recall
2. Institucionálně-voličský recall
3. Voličsko-institucionální recall
4. Čistě institucionální recall³⁷

V kontextu rozhovorů by se jednalo o variantu čistě voličského recall. V tomto případě určitý počet voličů (případně občanů) má právo prostřednictvím petice navrhnout odvolání daného politika z funkce. Následně hlasují všichni občané daného volebního obvodu o jeho odvolání

³⁵ Řadu pohledů nabízí Irena Ochmannová viz. Ochmannová 2006.

³⁶ V angličtině jsou dále používané termíny: recall election, recall referendum nebo representative recall. (Lajsek 2010: 133)

³⁷ Podrobnější vysvětlení jednotlivých variant ve Zbiral 2018: 632-635.

formou referenda. (Zbiral 2018: 632-633) Možné podmínky se odlišují v počtu voličů, zda se jedná o pevně stanovený počet voličů v daném obvodu, který je vyjádřen číslem nebo procentuálním podílem, kterým byl zvolen daný politik. (Lajsek 2010: 134) Nejjednodušší by bylo zavedení tohoto institutu v ČR pro funkce senátora a prezidenta z důvodu samotného způsobu volby, která probíhá v jednomandátovém obvodu většinovým volebním systémem³⁸. (Zbiral 2018: 637)

³⁸ Nutné právní změny a podrobnosti lze nalézt ve Zbiral 2018: 637-639.

Výstupy diskuse

V následujících podkapitolách budou hledány názorové průniky, které byly formulovány v rámci rozhovorů: nejprve názorové průniky u politických subjektů jako zástupců zákonodárné moci a následně u zástupců odborné veřejnosti jako expertů z oblasti ústavního práva a politologie. V poslední části budou reflektovány výstupy a názory autora na Senát, jednotlivé návrhy a možné změny ve volebním systému do Senátu.

Výstupy politických subjektů

Pokud v posledních letech hodnotíme spolupráci politických stran v Poslanecké sněmovně, je nutné podotknout, že podíl spolupráce jednotlivých stran, popřípadě vládních stran a opozičních stran není na vysoké úrovni. Na základě jednotlivých rozhovorů se zástupci politických stran bylo možné zjistit představy jednotlivých stran, aniž by se musely společně domlouvat a hledat společné návrhy a řešení.

Nyní se lze zaměřit na to, zda a jaké lze nalézt společné popřípadě rozdílné postoje. A také jestli je možné nalézt širší shodu na některých bodech.

Tři politické subjekty (ODS, TOP 09 a Senátor 21) jsou silně pro zachování současného volebního systému. Postoj ODS a TOP 09 je velice silný, naopak hnutí Senátor 21 by setrvalo u současného volebního systému především z důvodů, že se obávají možných dopadů změn a také nedostatečné připravenosti občanské společnosti na nějaké složitější volební systémy.

Dále lze identifikovat skupinu subjektů (Piráti, ČSSD a STAN³⁹), které by prosazovaly některou z forem alternativního hlasování, případně by s ní za určitých podmínek souhlasily (Senátor 21).

Další štěpnou linií lze pozorovat na možném zrušení Senátu. Zatímco subjekty ANO, SPD a KSČM prosazují nebo souhlasí se zrušením Senátu jako komory parlamentu a nevidí jakékoliv rizika spojená s jednokomorovým parlamentem pro ČR, tak naopak zbylé subjekty razantně odmítají možnost zrušení Senátu.

Nejčastěji zmiňovaným problémem současného volebního systému byla nízká volební účast. A to ať celková nebo volební účast ve druhém kole voleb. Volební účast jako problém zmiňovalo celkem 6 subjektů (ANO, Piráti, SPD, KSČM, ČSSD, STAN).

³⁹ Dala by se zde zařadit i KSČM, kde však je zřejmý rozkol mezi návrhem zákona a jeho interpretací.

Tabulka 1: Postoje politických stran

	Prosazují	Souhlasí	Nesouhlasí	Problémy⁴⁰
ANO	Jednokolový FPTP	Zrušení		Volební účast Neefektivita
ODS	Současný ⁴¹		Zrušení	
Piráti	Jednokolový s určením pořadí	Nepovinné alternativní hlas. Recall	Zrušení FPTP	Volba menšího zla Volební účast Dvoukolovost
SPD	Zrušení	FPTP Recall	Dvoukolovost	Zbytečnost Volební účast
KSČM	FPTP Doplňkové hlasování ⁴²	Zrušení Jednokolovost		Volební účast
ČSSD	Omezené alternativní hlas.		Zrušení Jiné jednokolové	Dvoukolovost Volební účast
KDU-ČSL⁴³				
TOP 09	Současný		Zrušení FPTP	Informovanost ⁴⁴
STAN	Omezené alternativní hlas.	Jednokolový s určením pořadí	Zrušení	Dvoukolovost Volební účast
Senátor 21	Současný	Demokracie 21 ⁴⁵ Alternativní hlas.	Zrušení FPTP Složitě volební systémy	Informovanost Občanská společnost

Zdroj: Vlastní zpracování

⁴⁰ Jedná se o problémy, které jsou identifikovány u současného volebního systému.

⁴¹ Zachování současného volebního systému do Senátu.

⁴² KSČM mluví o svém návrhu, jako o doplňkovém hlasování, ale jedná se v účinku o FPTP.

⁴³ Postoje KDU-ČSL ke zkoumaným tématům v ucelené formě nejsou známy, proto zůstávají jejich pole prázdná.

⁴⁴ Jedná se o špatnou informovanost o samotných volbách.

⁴⁵ Tyto volební systémy v případě, že by se povedlo zlepšit vzdělanost občanské společnosti.

Výstupy odborníků

Odborníci z oblasti ústavního práva a politologie nesouhlasí s možností zrušit Senát. Naopak ho vnímají jako klíčovou součást ústavního systému ČR a jako pojistku demokracie. Toto je však jediný bod, na kterém lze nalézt skutečně explicitní širokou shodu.

Dalším bodem, na kterém se explicitně shodne celkem pět odborníků (Kysela, Wintr, Šimíček, Rychetský, Šedo) je negativní odmítavý postoj k možnosti zavádět FPTP systém pro volby do Senátu.

Odborníci jsou rozděleni v názorech, jaký volební systém by byl nejvhodnější pro senátní volby. Téměř polovina z nich (Zbiral, Rychetský, Charvát a Pink) by preferovala zachování současného volebního systému, případně jeho drobnou korekci⁴⁶. Druhá polovina by preferovala přechod na jednokolový volební systém, nejčastěji na některou z forem alternativního hlasování, v případě Tomáše Lebedy na doplňkové hlasování.

S postoji ke změně volebního systému do velké míry souvisí také vnímání problematičnosti nízké volební účasti (Antoš, Kysela, Wintr, Zbiral a Šedo), popřípadě dvoukolovosti jako příčiny právě nízké účasti voličů u senátních voleb, především pak ve druhém kole.

Dalším identifikovaným problémem, na který upozorňují Marek Antoš a Michal Pink je problematika volebních obvodů a s tím související problém naplňování ústavního principu rovnosti hlasu.

Posledním, specifickým problémem je samotná práce volebních komisí, na kterou upozorňuje především Tomáš Lebeda, který se této problematice věnuje u všech typů voleb, nikoliv pouze u voleb senátních.

⁴⁶ Pavel Rychetský by preferoval úpravu postupu kandidátů do druhého kola.

Tabulka 2: Postoje odborníků

	Prosazují	Souhlasí	Nesouhlasí	Problémy
Marek Antoš	Alternativní hlas. Volební obvody		Zrušení	Volební účast Volební obvody
Jan Kysela		Současný Alternativní hlas.	Zrušení FPTP	Volební účast
Jan Wintr	Alternativní hlas.	Systémy podobné alternativním	Zrušení FPTP	Dvoukolovost Volební účast
Vojtěch Šimíček	Alternativní hlas.		Zrušení FPTP	
Pavel Rychetský	Systém absolutní většiny s relativní		Zrušení FPTP	Volební obvody
Robert Zbíral	Současný		Zrušení ⁴⁷	Dvoukolovost Volební účast
Jakub Charvát	Současný	Nepovinné alternativní hlas.	Zrušení	
Michal Pink	Současný Volební obvody Fixní datum voleb Jeden volební den		Zrušení	Volební obvody
Jakub Šedo	Nepovinné alternativní hlasování	Doplňkové hlas. Bordovo hlas. Demokracie 21	Dvoukolovost FPTP	Volební účast
Tomáš Lebeda	Doplňkové hlas.	Alternativní hlas.	Zrušení	Občanská společnost Práce volebních komisí

Zdroj: Vlastní zpracování

⁴⁷ Robert Zbíral by nejprve potřeboval znát nové parametry ústavního systému a rozdělení pravomocí.

Výstupy a názory autora

Dle mého názoru je Senát velice významnou institucí v českém ústavním systému a vnímám jeho roli jako jednu z řady pojistek demokracie. Bylo by nebezpečné tyto pojistky ze systému odstraňovat, ať už z důvodu vyšší efektivity legislativního procesu, úspory prostředků na fungování Senátu a řady dalších. Jako v jedné z posttotalitních zemí stále nemá většina obyvatel a voličů v ČR představu o tom, co skutečně znamená demokracie, jak ji budovat a rozvíjet. I přes řadu demonstrací, podpurných a protestních akcí v posledních letech lze jen těžko hovořit o rozvinuté občanské společnosti. Demokrati lidé nejsou díky tomu, že se narodí do svobodné demokratické země, ale tím, že jimi stanou a budou se alespoň částečně zajímat o věci veřejné. A pokud bych měl formulovat postoj k možnosti zrušit Senát, tak bych jako řada dalších upozornil na to, jakou cestou se vydalo například Maďarsko se svým jednokomorovým parlamentem⁴⁸.

Pokud bych měl vyjádřit svůj názor na současný volební systém a na jednotlivé návrhy, které byly v práci analyzovány, tak osobně necítím potřebu měnit současný volební systém. Nejsem primárně proti diskusi o změně, ale nejprve by bylo potřeba si definovat jasné argumenty, proč by bylo nutné volební systém měnit. Nižší volební účast podle mne není dostatečným důvodem pro změnu. Naopak bych se zaměřil spíše na rozvoj občanské společnosti a informovanosti lidí, jaká je role jednotlivých institucí, proč je máme a v čem jsou důležité. A teď nehovořím pouze o Senátu. Pokud bych se měl zaměřit na nějaký problém, tak by to bylo stanovení volebních obvodů⁴⁹. Ve chvíli, kdy bychom chtěli přesto měnit dvoukolový volební systém na systém jednokolový, přiklonil bych se pro Senát k variantě doplňkového hlasování, a to ačkoliv se mi osobně líbí alternativní hlasování. Jeho použití bych si naopak dokázal velice dobře představit pro prezidentské volby. Jedná se především o to, co má každá z těchto ústavních pozic představovat a jaké by měl jejich volební systém generovat typy vítězů. Naopak zásadně bych odmítal pokusy o zavedení FPTP.

Taktéž nejsem přílišným příznivcem obecných referend a odvolatelnosti politiků. Proto bych se stavěl ke snaze zavést recall rezervovaně. Navíc, pokud by byl recall nastaven příliš volně, bylo by možné opakovaně odvolávat politiky, a to na jakékoli úrovni. Naopak, pokud by byla hranice pro odvolání nastavena příliš vysoko, postrádal bych smysl zavedení takové možnosti.

⁴⁸ Více ke změnám v Maďarsku viz. Charvát 2018

⁴⁹ Jak o nich hovořili Michal Pink a Marek Antoš.

Závěr

Tato diplomová práce si kladla za cíl analyzovat volební systém do Senátu a přinést na něho co nejširší spektrum pohledů. Od pohledů politických po pohledy odborné. Pomocí těchto pohledů identifikovat silné a slabé body a přicházet s návrhy možných řešení.

V první kapitole byla stručně shrnuta historie Senátu ČR a základní parametry volebního systému. Následně byly dohledány celkem 4 návrhy zákonů z minulosti, které se věnovaly možné změně nebo zavedení volebního systému do Senátu. Jednalo se o návrh poslance Motyčky z roku 1994 a dále návrhy z let 2017, 2018 a 2019. K návrhu z roku 2018 byl též reflektován seminář, který se k danému návrhu volebního systému konal v Senátu. Ve třetí a čtvrté kapitole byly shrnuty hlavní body z rozhovorů se zástupci parlamentních politických subjektů a odborníků na ústavní právo a politologii, ze kterých vzešly další návrhy. Ty byly v páté kapitole analyzovány a vysvětleno jejich fungování a účinky. V poslední kapitole pak byly vyhodnoceny výstupy, shodné a rozdílné body z jednotlivých oblastí rozhovorů. Jako první byly zpracovány výstupy politických subjektů, jako druhé výstupy z debaty s odborníky a nakonec výstupy a názory autora.

Během celé práce byly hledány odpovědi na jednotlivé výzkumné otázky:

Jaké jsou hlavní problémy současného volebního systému?

Shodují se problémy volebního systému identifikované politickými subjekty a odborníky?

Jaká řešení navrhuje politické strany a hnutí?

Jaká řešení navrhuje odborníci z řad politologů a ústavních právníků?

Lze nalézt výraznější shodu při návrzích řešení?

Potřebuje současný volební systém do Senátu změny?

Lze se inspirovat při diskusi v zahraničí, popřípadě ve kterých státech?

Hlavními problémy identifikované politickými subjekty jsou nízká volební účast, dvoukolovost volebního systému a špatná informovanost voličů. Mezi odborníky byly nejčastěji jako problémy zmíněny nízká volební účast, dvoukolovost a problematika volebních obvodů. Lze tedy říci, že problémy volebního systému identifikované politickými subjekty a odborníky jsou do velké míry shodné.

Politické strany a hnutí navrhují jako řešení přechod na jednokolový volební systém. Část subjektů na systém FPTP a část na některý z typů alternativního hlasování. Část z nich také i přes identifikované nedostatky preferuje setrvání u současného volebního systému. Odborníci jsou rozděleni téměř na půl. Polovina z nich by i přes formulované problémy volební systém neměnila. Druhá část by navrhovala formy alternativního hlasování. Jednoznačnou shodu pro některý z návrhů tak mezi odborníky ani politickými subjekty nenalezneme.

Většina politických subjektů si myslí, že současný volební systém nějaké změny potřebuje. Jednalo by se výhradně o změnu samotného volebního systému. Mezi odborníky panuje také shoda, že současný systém potřebuje jisté změny a úpravy. Kromě změny samotného volebního systému, by se odborníci zaměřili na jisté technické problémy, které volby a volební systém do Senátu provází.

Při diskusi se lze inspirovat v zahraničí. Nejednalo by se ale o inspiraci s fungováním volebních systémů, ale o inspiraci ohledně jednokomorových a dvoukomorových parlamentů. Nejčastěji zmiňovanou zemí bylo Maďarsko a jeho problémy se stavem demokracie ve spojení s jednokomorovým parlamentem. Dále by část politických subjektů hledala inspiraci ve Skandinávii a jejich příkladech jednokomorových parlamentů. Někteří odborníci naopak navrhují zaměřit pozornost na Slovensko.

Nedostatky diplomové práce lze formulovat především s ohledem na neuskutečnění některých rozhovorů. Rozhovor se zástupci ANO a KDU-ČSL by poskytl kompletní přehled názorů relevantních politických subjektů. Také neuskutečnění rozhovorů s Romanem Chytilkem a Tomášem Lebedou je nutno považovat za nedostatek. Dále také odlišná forma rozhovorů, která způsobila různý rozsah a množství získaných informací. Z důvodu situace spojené s covid-19 nebylo možné uskutečnit všechny rozhovory se zástupci politických stran a hnutí formou osobního rozhovoru, který dává nejlepší možnosti na interakce s respondenty.

Možnosti dalšího výzkumu, který by navazoval na tuto práci jsou poměrně široké. Především by se jednalo o aplikaci jednotlivých návrhů na prostředí české politiky a zapojení například dat CVVM týkajících se důvěry v Senát, vnímání institucí a demokracie. Dále by se dal prostor věnovat také samotné problematice volebních obvodů a navázat na práci například Marka Antoše z této oblasti. Jednou z možností by také bylo porovnání přístupů kvalitativního

(na kterém stojí tato práce) a kvantitativního. V neposlední řadě by bylo možné propojit více debatu o změně volebního systému do Senátu s možnou úpravou pravomocí Senátu.

Práce neměla za cíl snažit se hledat důvody, proč současný systém měnit. Cílem naopak bylo pokusit se nalézt a představit co nejširší spektrum pohledů a názorů. Na jejich základě může následně každý nalézt své vlastní odpovědi na otázky, včetně autora práce, které se volebního systému do Senátu a jeho možných změn týkají.

Zdroje

ANO 2011. 2017. „Teď nebo nikdy. Ten jediný program, který potřebujete.“, (online). Dostupné z: <<https://www.anobudelip.cz/file/edee/2017/09/program-hnuti-ano-pro-volby-do-poslanecke-snemovny.pdf>> (16. 7. 2020).

Antoš, Marek. 2008. *Principy voleb v České republice*. Praha: Linde Praha.

Antoš, Marek. 2013. „Volební obvody ve volbách do Senátu“. *Politologický časopis* (2): 139-156).

Babiš, Andrej. 2017. *O čem sním, když náhodou spím*. Praha.

Česká televize. 2018. „Společnost demokracie. V jaké je kondici?“ *Otázky Václava Moravce*, 11. 11. 2018 (video). (16. 7. 2020) Dostupné z: <<https://www.ceskatelevize.cz/porady/1126672097-otazky-vaclava-moravce/218411030501111/>>.

Filip, Jan. 1994. „Ústava ČR a volební systém pro volby do sněmoven Parlamentu“. *Časopis pro právní vědu a praxi* (2/1994): 105-129, (online). Dostupné z: <<https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/10356>> (16. 7. 2020).

Filip, Jan. 2003. „K historii Senátu od jeho zřízení až po ustavení.“ *Časopis Senátu* (1/2003): 22-24, (online). Dostupné z: <<https://www.senat.cz/xqw/webdav/pssenat/original/50406/42793>> (16. 7. 2020).

Hloušek, Vít, Lubomír Kopeček, Jakub Šedo. 2018. *Politické systémy*. Brno: Barrister & Principal.

Charvát, Jakub. 2018. „Volební reforma jako pilíř nového mocenského systému.“ *Časopis pro mezioborová studia Střední Evropy 19. a 20. století*. (2/2018): 68-97.

Chytilík, Roman, Jakub Šedo, Marián Belko, Dalibor Čaloud, Vlastimil Havlík, Petr Hušek, Nikola Hynek. 2004. *Volební systémy*. Brno: Mezinárodní politologický ústav.

Chytilík, Roman, Jakub Šedo, Tomáš Lebeda, Dalibor Čaloud. 2009. *Volební systémy*. Praha: Portál.

Institute 21. 2020a. „D21 – Janečkova metoda jako volební systém“, (online). Dostupné z: <<https://www.ih21.org/volebni-system-budoucnosti>> (16. 7. 2020).

Institute 21. 2020b. „Návod na použití D21 – Janečkovy metody“, (online). Dostupné z: <<https://www.ih21.org/navod-k-pouziti>> (16. 7. 2020).

Jelínek, Lukáš. 2013. „Většinový volební systém: pohřebiště, nebo inkubátor stranické plurality? Zkušenosti českého Senátu 1996–2012“ in Balík, Stanislav. *Většinový systém pro sněmovní volby? České zkušenosti a debaty*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

Klokočka, Vladimír. 2006. *Ústavní systémy evropských států*. Praha: Linde.

Kysela, Jan. 2004. *Dvoukomorové systémy. Teorie, historie a srovnání dvoukomorových parlamentů*. Praha: Eurolex Bohemia.

Lajsek, Vladimír. 2010. „Recall – problematika odvolání poslanců a jiných volených funkcionářů“ in Antoš, Marek, Jan Wintr. *Volby, demokracie a politické svobody*. Praha: Leges.

Lebeda, Tomáš. 2004. „Stručný přehled volebních systémů“. In: Novák, M. - Lebeda, T. a kol. 2004. *Volební a stranické systémy. ČR v mezinárodním srovnání*. Dobrá voda: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk.

Lebeda, Tomáš. 2011. „Dopady dvoukolového většinového systému na reprezentaci stran v českém Senátu.“ *Sociologický časopis* (02/2012): 243-271.

Ochmannová, Irena. 2006. „Distanční hlasování. Korespondenční způsob hlasování, e-voting“ in Antoš, Marek, Jan Wintr. *Volební systémy a volební právo – české cesty v kontextu zahraničních modelů*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta.

Pavlíček, Tomáš. 2018. „Senát potřebujeme, ale nedaří se to vysvětlit veřejnosti, tvrdí senátor Vystrčil (ODS)“, (online). Dostupné z: <<https://plus.rozhlas.cz/senat-potrebujeme-ale-nedari-se-vysvetlit-verejnosti-tvrdi-senator-vystrcil-ods-7678692>> (2. 7. 2020).

Pergl, Tomáš. 2019. „Komunisté chtějí změnu voleb do Senátu, protože neskousli vlastní porážku“, (online). Dostupné z: <<https://www.starostove-nezavisli.cz/info-a-media/tiskove-zpravy/komuniste-chteji-zmenu-voleb-do-senatu-protoze-neskousli-vlastni-porazku>> (16. 7. 2020).

Pirátská strana. 2020. „Lidé“, (online). Dostupné z: <<https://www.pirati.cz/lide/>> (28. 6. 2020).

Poslanecká sněmovna. 1994. „Sněmovní tisk č. 1049“, (online). Dostupné z: <<https://www.psp.cz/eknih/1993ps/tisky/t104900a.htm>> (16. 7. 2020).

Poslanecká sněmovna. 2017. „Sněmovní tisk č. 103“, (online). Dostupné z: <<https://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?O=8&T=103>> (16. 7. 2020).

Poslanecká sněmovna. 2019. „Sněmovní tisk č. 547“, (online). Dostupné z: <<https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=8&CT=547&CT1=0>> (16. 7. 2020).

Poslanecká sněmovna. 2020. „Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky“, (online). Dostupné z: <<https://www.psp.cz/docs/laws/constitution.html>> (16. 7. 2020)

Reilly, B. 2001. *Democracy in divided societies: Electoral engineering for conflict management*. Cambridge: Cambridge University Press.

Reilly, B. 2004. „The global spread of preferential voting? Australian institutional imperialism?“ *Australian Journal of Political Science*, Vol. 39, 233-266.

Reynolds, A., B. Reilly, A. Ellis. 2005. *Electoral System Design: the New IDEA Handbook*. Stockholm: IDEA.

Rozhovor Antoř, Marek. Vedoucí Katedry ústavního práva, Právnická fakulta Univerzity Karlovy. 2020. Praha. Dostupné v archivu autora.

Rozhovor Benda, Marek, poslanec Parlamentu České republiky, místopředseda poslaneckého klubu ODS. 2020. Praha. Dostupné v archivu autora.

Rozhovor Czernin, Tomáš, senátor Parlamentu České republiky, 1. místopředseda TOP 09. 2020. Praha. Dostupné v archivu autora.

Rozhovor Dienstbier, Jiří, senátor Parlamentu České republiky, místopředseda senátorského klubu ČSSD. 2020. Praha. Dostupné v archivu autora.

Rozhovor Farský, Jan, poslanec Parlamentu České republiky, předseda poslaneckého klubu STAN, 1. místopředseda hnutí. 2020. Praha. Dostupné v archivu autora.

Rozhovor Grospič, Stanislav, poslanec Parlamentu České republiky, místopředseda KSČM. 2020. Praha. Dostupné v archivu autora.

Rozhovor Charvát, Jakub. Odborný asistent na Katedře politologie a humanitních studií, Metropolitní univerzita Praha. 2020. Praha. Dostupné v archivu autora.

Rozhovor Kysela, Jan. Vedoucí Katedry politologie a sociologie, Právnická fakulta Univerzity Karlovy. 2020. Praha. Dostupné v archivu autora.

Rozhovor Láska, Václav, senátor Parlamentu České republiky, předseda hnutí Senátor 21. 2020. Praha. Dostupné v archivu autora.

Rozhovor Pink, Michal. Docent na Katedře politologie, Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity. 2020. Praha. Dostupné v archivu autora.

Rozhovor Píkal, Vojtěch, místopředseda Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, místopředseda České pirátské strany. 2020. Praha. Dostupné v archivu autora.

Rozhovor Rychetský, Pavel. Předseda Ústavního soudu České republiky. 2020. Praha. Dostupné v archivu autora.

Rozhovor Šafránková, Lucie, poslankyně Parlamentu České republiky, členka SPD. 2020. Praha. Dostupné v archivu autora.

Rozhovor Šedo, Jakub. Odborný asistent na Katedře politologie, Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity. 2020. Praha. Dostupné v archivu autora.

Rozhovor Šimíček, Vojtěch. Soudce Ústavního soudu České republiky. 2020. Praha. Dostupné v archivu autora.

Rozhovor Wintr, Jan. Docent na Katedře teorie práva a právních učení, Právnická fakulta Univerzity Karlovy. 2020. Praha. Dostupné v archivu autora.

Rozhovor Pink, Michal. Docent na Katedře ústavního práva a politologie, Právnická fakulta Masarykovy univerzity. 2020. Praha. Dostupné v archivu autora.

Senát. 2017. „Tisk č. 209“, (online). Dostupné z: <<https://www.senat.cz/xqw/webdav/pssenat/original/85869/72000>> (16. 7. 2020).

Senát. 2018a. „Tisk č. 245“, (online). Dostupné z: <https://www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/historie?cid=pssenat_historie.pHistorieTisku.list&forEach.action=detail&forEach.value=s4234> (16. 7. 2020).

Senát. 2018b. „Seminář: Změna systému voleb do Senátu: od dvoukolové volby k tzv. australskému hlasování.“, (pdf). Dostupné v archivu autora.

Šedo, Jakub. 2004. „Volební právo a klasifikace volebních systémů“ in Chytilík, Roman, Jakub Šedo, Marián Belko, Dalibor Čaloud, Vlastimil Havlík, Petr Hušek, Nikola Hynek. *Volební systémy*. Brno: Mezinárodní politologický ústav.

Vláda ČR. 2018a. „Programové prohlášení vlády“, 8. 1. 2018 (online). Dostupné z: <<https://www.vlada.cz/cz/jednani-vlady/programove-prohlaseni-vlady-162319/>> (16. 7. 2020).

Vláda ČR. 2018b. „Programové prohlášení vlády“, 27. 6. 2018 (online). Dostupné z: <<https://www.vlada.cz/cz/jednani-vlady/programove-prohlaseni/programove-prohlaseni-vlady-165960/>> (16. 7. 2020).

Vodička, Karel, Ladislav Cabada. 2007. *Politický systém České republiky*. Praha: Portál.

Wintr, Jan. 2006. *Principy českého ústavního práva*. Praha: Eurolex Bohemia.

Zákony pro lidi. 2020. „Zákon č. 106/1999 Sb. *Zákon o svobodném přístupu k informacím*“, (online). Dostupné z: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-106>> (16. 7. 2020).

Zbíral, Robert. 2018. „Odvolání politiků občany: záchrana, či zhouba demokracie?“ *Právní rozhledy* (18/2018): 629-643.

Diplomová teze

Univerzita Karlova
Fakulta sociálních věd
Institut politologických studií

Projekt diplomové práce

Diskuse o změnách volebního systému do Senátu ČR

Discussion of changes in the electoral system to the Senate of the Czech Republic

Autor: Bc. Michal Fučík
Obor: Politologie – navazující magisterský
Akademický rok: 2018/2019
Datum odevzdání projektu: 29. 5. 2019
Vedoucí práce: PhDr. Miloš Brunclík, Ph.D.

Tématem diplomové práce je volební systém do Senátu ČR a diskuse o jeho změně či úpravě. Práce bude reflektovat návrhy změn, které proběhly v minulosti a také jednání komise Senátu o dané problematice. Dále aktuální názory jednotlivých stran a hnutí zastoupených v Parlamentu ČR a jejich návrhy změn, popřípadě vize, jak by se volební systém měl změnit a proč. Jednalo by se o subjekty: ANO, ODS, Piráty, SPD, ČSSD, KSČM, KDU-ČSL, TOP 09, STAN a Senátor 21. Jedná se o ty strany a hnutí, které mají své kluby v Poslanecké sněmovně nebo v Senátu. Dalším z pilířů diplomové práce bude akademická debata o změnách volebního systému, tedy názory odborníků z řad politologů a ústavních právníků, jaké jsou problémy aktuálního volebního systému a jak je případně odstranit.

Tato zjištění by měla poskytnout přehled problémů, které současný volební systém do Senátu má (pokud budeme předpokládat že má) a také jednotlivé návrhy na volební systém, který by případně měl ten současný upravit či nahradit. V následující části práce bych popsal jednotlivé návrhy volebních systémů. Vysvětlil, jak jednotlivé systémy fungují a jaký vliv by měly. V poslední části se zaměřím na to, zda je třeba skutečně prosadit změnu nebo úpravu volebního systému do Senátu.

Cílem diplomové práce je analyzovat volební systém do Senátu, identifikovat jeho problémy a slabé stránky a navrhnout možné řešení.

Důvodem pro výběr tohoto tématu je, že pravidelně každé dva roky se po volbách do části Senátu diskutuje více či méně intenzivně o možných změnách volebního systému v médiích. Hlavním motorem diskuse je především nízká volební účast, která tento druh voleb pravidelně provází. Diskuse však ve většině případů nepřinese žádný výsledek v podobě možného scénáře, jak danou situaci vyřešit a pokud možno zlepšit.

Práce bude hledat odpovědi na tyto výzkumné otázky:

Jaké jsou hlavní problémy současného volebního systému?

Shodují se problémy volebního systému identifikované politickými subjekty a odborníky?

Jaká řešení navrhuje politické strany a hnutí?

Jaká řešení navrhuje odborníci z řad politologů a ústavních právníků?

Jaký byl výsledek a výstup senátní komise?

Potřebuje současný volební systém do Senátu změny?

Postup práce

Předpokládaný postup práce bude vycházet z hlavních částí práce. Nejprve se pokusím vyhledat návrhy zákonů na změnu volebního systému do Senátu a reflektovat diskusi senátní

komise k danému problému a také mediální vystoupení jednotlivých aktérů, tedy politických stran a hnutí i odborné veřejnosti. Následně se za pomoci vedoucího práce pokusím sestavit scénář polostrukturovaných rozhovorů a sjednat schůzky s jednotlivými aktéry. Pokusím se uskutečnit rozhovor alespoň s pěti zástupci z řad politologů, kteří se věnují dané oblasti a alespoň pěti zástupci z řad ústavních právníků. Stěžejní osobnosti by měli být Tomáš Lebeda, Roman Chytilík, Jakub Charvát a Jakub Šedo z oblasti politologie a Jan Kysela, Jan Wintr a Marek Antoš z oblasti ústavního práva. Dále oslovím všechny výše zmíněné politické strany a hnutí s žádostí o rozhovor s jejich zástupci na danou problematiku.

Předpokládaný seznam literatury

Antoš, Marek. 2008. *Principy voleb v České republice*. Praha: Linde Praha.

Antoš, Marek, Jan Wintr. 2010. *Volby, demokracie a politické svobody*. Praha: Leges.

Česká televize. 2016. „Nízká volební účast? Politologové vidí řešení ve změně volebního systému“, 16. 10. 2016 (online). Dostupné z: <<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/1937062-nizka-volebni-ucast-politologove-vidi-reseni-ve-zmene-volebniho-systemu>> (23. 5. 2019).

ČTK. 2017. „Senátoři chtějí jednokolový systém voleb do horní komory“, 10. 10. 2017 (online). Dostupné z: <<http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/senatori-chtejí-jednokolovy-system-voleb-do-horni-komory/1536577>> (23. 5. 2019).

Filip, Jan. 1994. „Ústava ČR a volební systém pro volby do sněmoven Parlamentu.“ *Časopis pro právní vědu a praxi* 2(2).

Gerloch, Aleš, Jan Kysela et al. 2013. *20 let Ústavy České republiky. Ohlédnutí zpět a pohled vpřed*. Plzeň: Aleš Čeněk.

Hloušek, Vít, Lubomír Kopeček, Jakub Šedo. 2011. *Politické systémy*. Brno: Barrister & Principal.

Chytilík, Roman, Jakub Šedo, Tomáš Lebeda, Dalibor Čaloud. 2009. *Volební systémy*. Praha: Portál.

Kysela, Jan. 2004. *Dvoukomorové systémy*. Teorie, historie a srovnání dvoukomorových parlamentů. Praha: Eurolex Bohemia.

Kysela, Jan. 2014. *Ústava mezi právem a politikou – Úvod do ústavní teorie*. Praha: Leges.

Novák, Miroslav, Tomáš Lebeda. 2004. *Volební a stranické systémy: ČR v mezinárodním srovnání*. Plzeň: Aleš Čeněk.

Novotná, Kristýna. 2016. „Zrušit Senát? Odborníci jsou opatrní, ale změny připouštějí“, 19. 10. 2016 (online). Dostupné z: <<https://echo24.cz/a/iWmYx/zrusit-senat-odbornici-jsou-opatrnii-ale-zmeny-pripousteji>> (23. 5. 2019).

Poslanecká sněmovna. 2019. „Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky“, (online). Dostupné z: <<https://www.psp.cz/docs/laws/constitution.html>> (23. 5. 2019)

Sartori, Giovanni. 2011. *Srovnávací ústavní inženýrství*. Praha: SLON.

Syllová, Jindřiška. 2008. *Většinový volební systém v parlamentních volbách v různých státech*. Praha: Parlamentní institut.

Wintr, Jan. 2006. *Principy českého ústavního práva*. Praha: Eurolex Bohemia.

Seznam tabulek

Tabulka 1: Postoje politických stran.....	62
Tabulka 2: Postoje odborníků.....	64